

Analiza mirovinske pismenosti građana Republike Hrvatske

Bogadi, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:211:991301>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerađivanja 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-06**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Organization and Informatics - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
V A R A Ž D I N

Petra Bogadi

ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI
GRAĐANA REPUBLIKE HRVATSKE

DIPLOMSKI RAD

Varaždin, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
V A R A Ž D I N

Petra Bogadi

Matični broj: 45639/17-R

Studij: Ekonomika poduzetništva

ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI GRAĐANA REPUBLIKE
HRVATSKE

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

Izv.prof.dr.sc. Marina Klačmer Čalopa

Varaždin, lipanj 2019.

Petra Bogadi

Izjava o izvornosti

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onima koji su u njemu navedeni. Za izradu rada su korištene etički prikladne i prihvatljive metode i tehnike rada.

Autorica potvrdila prihvaćanjem odredbi u sustavu FOI-radovi

Sažetak

U radu je definiran pojam financijske pismenosti te mirovinska pismenost kao njezin dio. Razradom teme, objašnjena je važnost same mirovinske pismenosti te navedene njezine prednosti i mjesta za poboljšanje. Također, u radu je dan osvrt na mirovinski sustav RH kojim je prikazano kretanje članova obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova. Na kraju, provedeno je istraživanje na konkretnom poduzeću kojim je ispitana razina mirovinske pismenosti zaposlenika te na temelju rezultata donesen zaključak na istraživanje i samu temu.

Ključne riječi: financijska pismenost, mirovinska pismenost, važnost, mirovinski sustav, mirovinska štednja, mirovinski fond

Sadržaj

Sadržaj	iii
1. Uvod	1
1.1. Predmet i cilj istraživanja	1
1.2. Metode i tehnike rada	2
1.3. Struktura rada.....	2
2. Pojam financijske pismenosti	4
2.1. Definicija financijske pismenosti.....	4
2.2. Financijska pismenost na razini Hrvatske	9
2.3. Važnost financijske pismenosti	11
3. Pojam mirovinske pismenosti.....	16
3.1. Definicija mirovinske pismenosti	16
3.2. Čimbenici utjecaja na mirovinski sustav	18
3.3. Hrvatski mirovinski sustav i njegove reforme	21
3.4. Mirovinski sustav danas.....	26
3.5. Štednja za treću životnu dob.....	29
3.5.1. Obvezna mirovinska štednja	29
3.5.2. Dobrovoljna mirovinska štednja	32
4. Istraživanje mirovinske pismenosti.....	37
4.1. Metode i ciljevi istraživanja	37
4.2. Rezultati istraživanja	38
5. Zaključak	48
Popis literature	50
Popis slika.....	54
Popis tablica.....	56
Prilog 1.....	57

1. Uvod

Financijska kriza, koja nas je pogodila prije desetak godina, i njezine razorne posljedice u prvi su plan doveli pitanje financijske pismenosti građana. Ona je, kao sastavni element financijskog tržišta, izrazito važna i potrebna u svakodnevnom životu pojedinaca, menadžera, poduzetnika, kako bi mogli donositi utemeljene odluke o složenim financijskim proizvodima, razborito trošiti vlastiti budžet i planirati mirovinsku štednju. U zadnjem su desetljeću istraživanja vezana uz samu financijsku pismenost brojnija, a rezultati pokazuju kako je financijsko obrazovanje neophodno za građane. Kao što brojni autori pa tako i Balen (2017) navode, negativne posljedice ekonomske krize u fokus su stavile potrebu za većim promicanjem financijske pismenosti, odnosno potrebu za uvođenjem financijskog obrazovanja. Kao razlog za porastom interesa za ovu problematiku može se navesti razvoj financijskog tržišta, ali i demografske promjene s kojima se građani Hrvatske i svijeta već godinama bore. Sama demografska slika ponajviše utječe na stabilnost mirovinskog sustava koji postaje neodrživ zbog sve veće potrebe za isplata mirovina, a istovremeno raste broj umirovljenika koji žele primjerene mirovine. Kako bi primanja u trećoj životnoj dobi bila primjerena, potrebno je na vrijeme početi planirati život i financije u toj dobi, a za to je izrazito bitna mirovinska pismenost. S obzirom na istraživanja i njihove rezultate na temu financijske i mirovinske pismenosti, koji su, prije svega, poražavajući na hrvatskoj razini, nastoje se provoditi programi, strategije i akcijski planovi vezani uz uvođenje i provedbu financijskog obrazovanja, neovisno o tome je li riječ o formalnom ili neformalnom obrazovanju.

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Upravo zbog velikog fokusa na navedenim problemima i potrebama za njihovim rješavanjem, svrha je ovog rada sagledati financijsku pismenost građana Republike Hrvatske, prije svega ulazeći u samo definiranje tog pojma od strane različitih autora, a potom i u analizu razine financijske pismenosti na temelju istraživanja koje je provela agencija Ipsos 2016. godine. Nadalje, u sklopu je financijske pismenosti, u većoj mjeri ipak naglasak stavljen na mirovinsku pismenost, odnosno upoznatost građana s mirovinskim sustavom Hrvatske i njegovim trenutno aktualnim promjenama. Budući da su spomenute pismenosti usko povezane, rezultati istraživanja na nacionalnoj razini ne odskaku suviše jedni od drugih, stoga je u cilju bilo sagledati mirovinsku pismenost s daleko užeg aspekta.

1.2. Metode i tehnike rada

Prilikom izrade ovog rada korištena je tzv. desk metoda u kojoj su korišteni već postojeći, ranije prikupljeni podaci. Sekundarni su podaci u najvećoj mjeri prikupljeni putem interneta, pri čemu je veći fokus stavljen na stručne članke hrvatskih i stranih autora, različite analize, projekcije i rezultate istraživanja pojedinih financijskih i drugih ustanova. Nadalje, u drugom su djelu rada korištene statističke informacije Državnog zavoda za statistiku i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, te aktualne vijesti Poslovnog dnevnika i Jutarnjeg lista. Zadnji dio vezan je uz istraživanje koje je provedeno na razini jednog poslovnog subjekta, koristeći pri tome anketni upitnik u fizičkom obliku. Pitanja su sastavljena prema pregledu literature, u najvećoj mjeri Zakona o mirovinskom osiguranju¹ te priopćenju Ministarstva rada i mirovinskog sustava vezanog uz cjelovitu mirovinsku reformu. Kao što će i kasnije biti navedeno, upitnik su popunjavali zaposlenici promatranog poslovnog subjekta, pri čemu su osobe koje rade u uredu upitnik riješile odmah, dok su vozači, odnosno osobe koje rade na terenu upitnik ispunjavale kako su se vraćale s puta.

1.3. Struktura rada

Rad se sastoji od 6 cjelina, pri čemu je svaka podijeljena na nekoliko podjedinica. Prvi je dio uvodni u kojem je objašnjeno što se u radu obrađuje te što se njime željelo postići. Drugi je dio vezan uz pojam financijske pismenosti koji se prije svega osvrće na definiciju navedenog pojma. U nastavku slijede rezultati istraživanja same financijske pismenosti, pri čemu se uvid daje u najproblematičnije skupine, a temeljem cjelokupnih rezultata i uviđanjem potrebe za poticanjem obrazovanja ovakvog tipa, rad se dotiče i važnosti financijske pismenosti. Treći dio bavi se pojmom mirovinske pismenosti i njegovim definiranjem. Kako postoje čimbenici koji uvelike utječu na stabilnost i održivost samog mirovinskog sustava, u radu je slijedeći dio posvećen upravo njima i njihovoj analizi, na što se nastavlja i kratak prikaz hrvatskog mirovinskog sustava kroz povijest i reforme. S obzirom na novi Zakon o mirovinskom osiguranju² koji je na snazi od početka ove godine i s njim povezanim aktualnim događajima,

¹ Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

² Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

rad se bavi analizom učinjenih promjena, te fokus stavlja na obveznu i dobrovoljnu mirovinsku štednju. Na kraju slijedi analiza provedenog istraživanja i zaključak cjelokupne teme.

2. Pojam financijske pismenosti

Generalno govoreći, pojam pismenosti predstavlja čovjekovu sposobnost da čita i piše. Standardnu definiciju pismenosti, kako Amari i Jarboui (2015) navode, razvio je Odbor za određivanje pismenosti, a podrazumijeva korištenje tiskanih i pisanih informacija za funkcioniranje u društvu, za postizanje vlastitih ciljeva te za razvoj vlastitog znanja i potencijala. U najširem se smislu sastoji od razumijevanja i korištenja materijala koji se odnose na prozu (pisane informacije), dokumente (tabelarne i/ili grafičke informacije) i kvantitativne informacije. S godinama je pojam pismenosti proširen na brojna znanstvena područja i područja podučavanja pa su se tako javile informatička, matematička, statistička, financijska i brojne druge vrste pismenosti, a svaka od njih podrazumijeva sposobnost razumijevanja i korištenja dobivenih informacija.

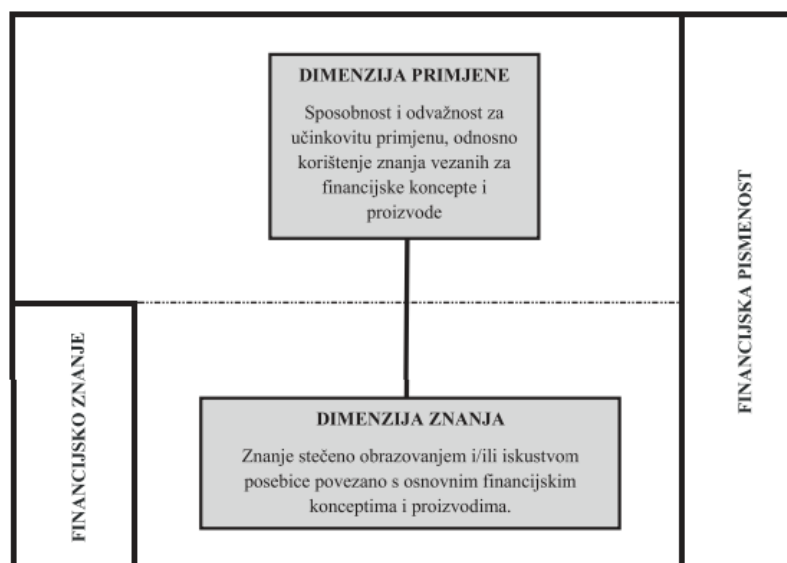
2.1. Definicija financijske pismenosti

Iako postoje brojne definicije financijske pismenosti, neka univerzalna definicija ne postoji. Amari i Jarboui (2015) navode definiciju koju su donijeli Lusardi i Mitchell (2014), a prema kojoj je financijska pismenost definirana kao mjera razumijevanja i korištenja informacija vezanih uz financije. Također, ona bi se mogla definirati kao sposobnost razumijevanja temeljnih financijskih pitanja kao što su pitanja o štednji, mirovinskom sustavu, investicijskim fondovima, vrstama osiguranja, kamatnim stopama i sl., kako bi se građane upoznalo s financijskim prilikama i rizicima te na temelju toga olakšalo donošenje pojedinih financijskih odluka. Naravno, postoje i mnoge druge definicije financijske pismenosti. Neki ju autori definiraju kao sposobnost čitanja, analiziranja, upravljanja i komuniciranja o pitanjima osobnih financija koje utječu na materijalno blagostanje kućanstva te kao sposobnost korištenja znanja i upravljanja financijskim sredstvima za vlastitu financijsku dobrobit tijekom cijelog života (Zait, Berteau, 2014). Nadalje, Kefela (2011) navodi kako je financijska pismenost širok pojam te ju definira kao mehanizam koji ide van političkih, geografskih i socioekonomskih okvira, a važan je za sve potrošače bez obzira na njihovo bogatstvo, odnosno prihode koje ostvaruju kako bi mogli donositi pametne osobne i financijske odluke vezane uz potrošnju, štednju, upravljanje budžetom, odabir odgovarajućih financijskih proizvoda te odlučnost za rješavanje drugih životnih događaja, kao što su financiranje vlastitog obrazovanja ili obrazovanja djece, planiranje za mirovinu itd..

Promatrajući financijsku pismenost unutar granica Republike Hrvatske, nailazi se na niz definicija navedenog pojma, no one se uglavnom baziraju na definicijama koje dolaze iz inozemstva. Spomenuti se može Štedopis koji je prošle godine objavio prvi online udžbenik financijske pismenosti za srednje škole u kojem autorice samu financijsku pismenost definiraju kao mentalni proces koji se koristi prilikom donošenja odluka vezanih uz novac, a obuhvaća znanja, vještine, stavove i ponašanja koji se nadograđuju i mijenjaju tijekom cijelog života. Tako, primjerice, tinejdžeri i osobe zrele životne dobi nemaju iste želje i potrebe, stoga svatko svojim novcem raspolaže na svoj način. No, ono što je bitno za svakog pojedinca jest da se ponaša kao financijski pismeni potrošač te da snosi odgovornost za sebe i svoju obitelj (Ivanov, Barbić, Lučić, 2018). Za Ministarstvo financija Republike Hrvatske financijska je pismenost relativno novi pojam koji podrazumijeva sustavno i koordinirano povećanje znanja i svijesti pojedinaca o dostupnim financijskim proizvodima i uslugama, vođenju i planiranju osobnih i poslovnih financija, važnosti štednje i brojnim drugim sličnim financijskim pojmovima. Kako navodi u Prijedlogu nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine, financijska je pismenost kombinacija informiranosti, znanja, vještina, stava i ponašanja potrebnih za donošenje ispravnih financijskih odluka za ostvarenje individualne i društvene dobrobiti. S druge strane, Europska bankovna federacija (2009), u daljnjem tekstu EBF, u svom Izvještaju o financijskoj pismenosti definira i ističe financijsku pismenost kao važnu komponentu u suvremenim složenim financijskim tržištima koja omogućuje potrošačima razumijevanje donesenih financijskih odluka i načina upravljanja financijama kako bi se izbjegli nepotreban rizik, prekomjeren dug i potencijalni financijski problemi. Pored toga, financijska pismenost omogućuje i korištenje svih prednosti koje financijski instrumenti nude.

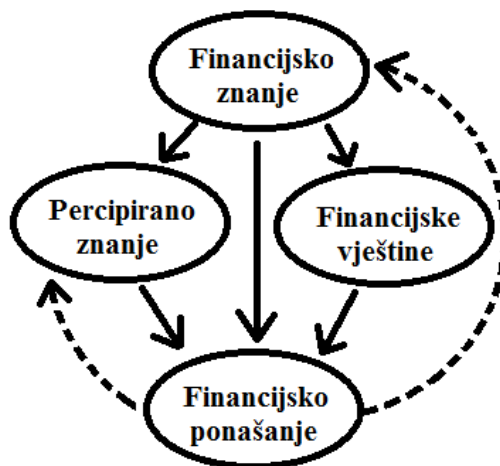
EBF-ova definicija, ali i one prethodno navedene, mogle bi se povezati s Hustoninom dvodimenzionalnom koncepcijom financijske pismenosti. Objašnjava ju pomoću razumijevanja, tj. financijskog znanja, i primjene, tj. sposobnosti efektivne upotrebe stečenog znanja. Financijska pismenost i financijsko znanje ljudski su kapital, ali predstavljaju dvije različite koncepcije. Financijska pismenost podrazumijeva i sposobnost korištenja financijskog znanja kako bi se mogle donositi financijske odluke. Jednostavnije rečeno, financijska se pismenost, prema Huston (2010), sastoji od dviju dimenzija, a to su znanje i primjena tog znanja. Radi boljeg shvaćanja dan je prikaz Hustonine koncepcije financijske pismenosti (Slika 1). Dimenzija znanja podrazumijeva znanje stečeno obrazovanjem i iskustvom, posebice ono vezano uz osnovne financijske koncepte i proizvode. S druge strane, dimenzija primjene podrazumijeva sposobnost za učinkovitu primjenu stečenog znanja o financijskim konceptima i proizvodima. Kao što se može i zaključiti iz samog prikaza (Golemac, Lončar, 2015), financijska se pismenost može poistovjetiti s financijskim znanjem, budući da ono čini jedan

njezin dio. No, samo znanje nije dovoljno kako bi se moglo reći da je pojedinac financijski pismen, već je potrebno i da zna ta znanja primijeniti u praksi.

Slika 1 - Dvodimenzionalna koncepcija financijske pismenosti
(izvor: Prilagodile Golemac Z, Lončar I, 2015, prema Huston S.J, 2010)

Nadalje, u literaturi se nailazi i na definiciju financijske pismenosti kao kruga koji čine financijsko znanje, financijske vještine, financijsko ponašanje i percipirano znanje. Ovakav opis daju Hung i suradnici (2009), objašnjavajući na koji su način elementi povezani i međusobno ovisni. Tako se financijsko znanje odražava u percipiranom znanju te utječe na financijske vještine, koje su pak određene financijskim znanjem. S druge strane financijsko ponašanje ovisi o svim navedenim komponentama te, u konačnici, iskustvo stečeno kroz financijsko ponašanje doprinosi stvarnom i percipiranom financijskom znanju. Ukoliko se napravi usporedba s ostalim definicijama financijske pismenosti, jedino Hung i suradnici (2009) navode percipirano znanje, a sama koncepcija shematski bi trebala izgledati kao na Slici 2.

Slika 2 - Definicija financijske pismenosti
(izvor: vlastita izrada prema Hung A.A, Parker A.M, Yoong J.K, 2009)

S obzirom na do sad navedene definicije, među njima se mogu uočiti sličnosti, no isto tako i razlike. Sličnosti se ogledaju u pojmovima znanja, vještine i iskustava, kao osnovnim elementima same financijske pismenosti, a ono što ih diferencira jesu financijsko ponašanje koje Huston isključuje, te percipirano znanje koje Hung i suradnici ističu.

Postoje i brojne druge teorije vezane uz elemente financijske pismenosti. Tako je, primjerice, Remund (2010), na temelju istraživačkih studija od 2000. godine, zaključio kako se financijska pismenost najbolje objašnjava pomoću 5 temeljnih elemenata:

- poznavanje financijskih koncepata
- sposobnost komuniciranja o financijskim konceptima
- sposobnost upravljanja osobnim financijama
- sposobnost donošenja odgovarajućih financijskih odluka
- sigurnost u uspješno planiranje budućih financijskih potreba.

Znanje je komponenta svake definicije financijske pismenosti, stoga ju nije potrebno suviše objašnjavati. S druge strane, neki su znanstvenici ipak više pažnje usmjerili isključivo na to koliko informacija pojedinac ima te upravo njih smatraju ključnima za donošenje učinkovitih financijskih odluka. Nadalje, mnoge definicije ističu sposobnost upravljanja osobnim financijama. Razlog je tome činjenica da je pismenost i više nego samo mjera znanja, što znači da ona odražava sposobnost pojedinca da obavi niz zadataka vezanih uz novac, uključujući i zarađivanje, zaštitu i trošenje tog istog novca. Pojedini znanstvenici financijski pismene ljude definiraju kao ljude koji uspješno upravljaju dugom, budući da tome prethodi donošenje učinkovitih, racionalnih i optimalnih financijskih odluka. Same odluke odraz su njihove osobnosti i osobnih vrijednosti, kao što je i planiranje budućih financijskih potreba, kako neki znanstvenici smatraju, odraz financijske pismenosti. Što se tiče posljednjeg elementa,

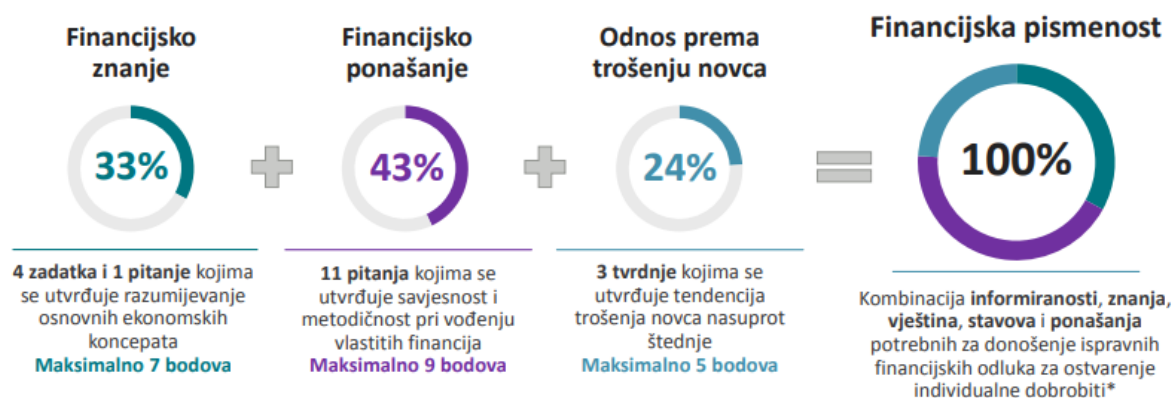
Remund (2010) govori kako je sigurnost u uspješno planiranje vezano uz dugoročno financijsko upravljanje, na isti način kao što je i sposobnost donošenja odluka vezana uz kratkoročno financijsko upravljanje.

Kao posljednja od brojnih, no ne i manje važna definicija jest definicija OECD-a (2005) koja se zapravo i najčešće koristi. Ona govori kako je „financijsko opismenjavanje proces u kojem financijski potrošači/ulagači poboljšavaju svoje razumijevanje financijskih proizvoda i koncepata te putem informacija, uputa i/ili objektivnih savjeta razvijaju potrebne vještine i sigurnost kako bi postali svjesniji financijskih rizika i prilika, kako bi mogli donositi utemeljene odluke, kako bi znali gdje se obratiti za pomoć te kako bi poduzimali druge učinkovite mjere za poboljšanje svoje financijske dobrobiti“. Može se primijetiti kako je ova definicija najšira i najobuhvatnija te ona, kao i ostale, naglašava prikupljanje informacija i njihovu analizu, kao i dobivanje savjeta i uputa za usvajanje vještina i sposobnosti razumijevanja financijskih koncepata. U ovom kontekstu, informacije podrazumijevaju prikupljanje činjenica i pružanje znanja potrošačima kako bi im se podigla razina svijesti, odnosno opreznosti u prepoznavanju financijskih prilika, mogućnosti i posljedica. Savjeti i upute za usvajanje vještina i sposobnosti podrazumijevaju dobivanje odgovora o općim financijskim pitanjima i proizvodima te smjernice kako ih najefikasnije koristiti (OECD, 2005).

Financijska pismenost u posljednja je dva desetljeća sve češća i zanimljivija tema brojnih znanstvenih istraživanja, prije svega zbog njezine izrazite važnosti i nezaobilaznosti u suvremenom svijetu. Potreba za financijskom pismenošću najviše je došla do izražaja nastupom protekle financijske krize koja je nastupila 2008. godine, a koja je pokazala kako je upravo financijska pismenost jedan od glavnih čimbenika koji je doveo do loših financijskih odluka i uzdrmao stabilnost cjelokupnog financijskog sustava. Osim krize, nailazi se i niz drugih trendova koji su potaknuli važnost i interes za razvojem financijske pismenosti. Cvrle (2014) u svojoj doktorskoj disertaciji ističe potrebu za općim financijskim obrazovanjem, s naglaskom na financijskoj pismenosti, s čime bi se mnogi složili. Također, ističe kako se potreba javila kao posljedica demografskih, tehnoloških, političkih i financijskih promjena u okolini prosječnog potrošača. Uzimajući u obzir navedene promjene, kompleksnost potreba pojedinaca, a uz njih i kompleksnost financijskih proizvoda, sve više raste te se ona smatra glavnim pokretačem potrebe za financijskom pismenošću. Same potrebe pojedinaca neprestano se mijenjaju, što ovisi o njihovoj karijeri i radnom životu, s ciljem kontinuiranih poboljšanja i usavršavanja radnih sposobnosti, vještina i fleksibilnosti. Nadalje, potrebe ovise i o njihovoj osobnoj odgovornosti i socijalnoj sigurnosti, budući da rizik donošenja financijskih odluka snose oni sami. Kompleksnost potreba pojedinaca također se očituje kroz povećanje zaduženosti i prosperiteta te brojnim drugim čimbenicima, a jasno je da financijski pismene osobe osobno mogu svaki od navedenih čimbenika svesti na optimalnu razinu.

2.2. Financijska pismenost na razini Hrvatske

Što se tiče pismenosti hrvatskih građana, nacionalno istraživanje već dugo nije provedeno. Kao izvor podataka mogli bi poslužiti rezultati agencije za istraživanje tržišta GfK koja je 2006. godine provela anketu o financijskoj pismenosti potrošača o bankovnim uslugama i poslovima. No, isto tako, radi novijih podataka, za analizu bi mogli poslužiti i rezultati istraživanja financijske pismenosti koje su 2016. godine predstavile Hrvatska narodna banka (HNB) i Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Samo mjerenje provela je agencija Ipsos d.o.o. prema metodologiji OECD-a pa su, samim time, rezultati na hrvatskoj razini usporedivi s rezultatima drugih zemalja članica. Uzimajući u obzir OECD-ovu definiciju financijske pismenosti, u provedenom su se istraživanju mjerile 3 osnovne kategorije: financijsko znanje, financijsko ponašanje i odnos prema trošenju novca. Prva je kategorija utvrđivala razumijevanje osnovnih ekonomskih koncepata, kroz ispitivanje financijskog ponašanja utvrđivala se savjesnost i metodičnost prilikom vođenja osobnih financija, dok je posljednja kategorija mjerenja utvrđivala odnos između trošenja novca i štednje.

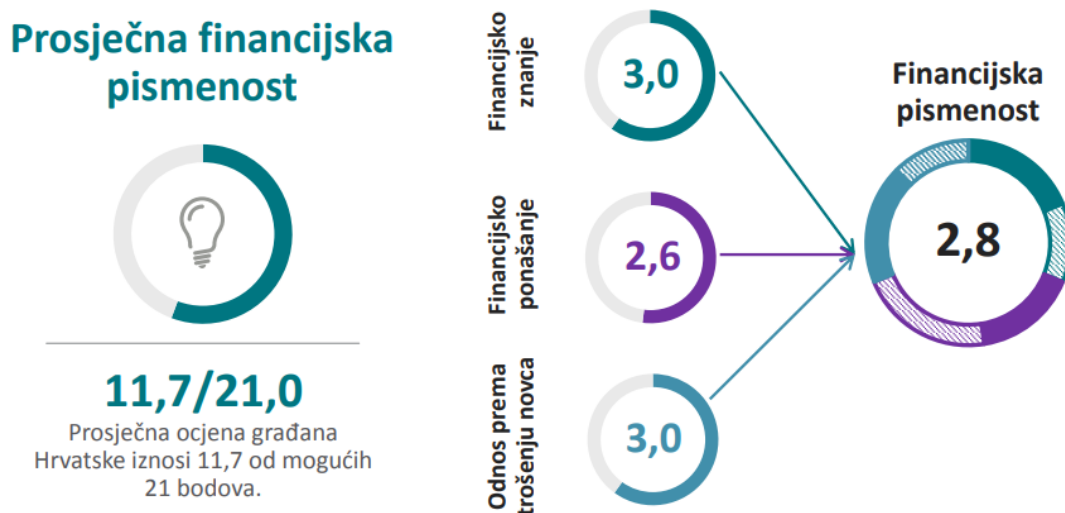
Slika 3 - Sastavnice financijske pismenosti
(izvor: preuzeto od Ipsos, 2015)

Financijsko znanje građana Republike Hrvatske, kao prva kategorija mjerenja, ocijenjeno je ocjenom 4,2 od maksimalnih 7 bodova, što je, moglo bi se reći, u zlatnoj sredini. S obzirom da je istraživanje provedeno na osobama u dobi od 18 do 79 godina, najnižu razinu financijskog znanja imaju upravo osobe koje su tek stekle punoljetnost, kao i osobe starije od 70 godina. Isto tako, niža razina znanja karakteristična je i za osobe s osnovnim obrazovanjem te za kućanstva s primanjima nižim od 3.750,00 kn. Promatrajući financijsko znanje s druge strane, OECD je ocjene 6 i 7 dao ukupno 45% hrvatskih građana. Iako taj postotak nije dovoljan i zadovoljavajući, u nekoj mjeri ipak pozitivno utječe na ukupnu razinu financijske

pismenosti u Hrvatskoj. U usporedbi s drugim zemljama, Hrvatska se ne nalazi na sjajnoj poziciji te joj prednjači niz drugih zemalja, no ima dovoljno mjesta za napredak.

Slijedeća komponenta – financijsko ponašanje, ocijenjena je s 4,6 od maksimalnih 9 bodova. Najnižu razinu ponovno su pokazali mlađi građani te osobe s osnovnim obrazovanjem i niskim prihodima kućanstva. S druge strane, građani koji žive u većim gradovima i na području Zagrebačke regije imaju najvišu razinu financijskog ponašanja te u znatno većoj mjeri ulažu napore u vođenje vlastitih financija. Ukoliko bi se Hrvatska uspoređivala s drugim zemljama, ona i dalje stoji u posljednjoj grupi s vrlo niskim postotkom visokoocijenjenog financijskog ponašanja.

Odnos prema novcu, odnosno štednji također znatno utječe na ukupnu financijsku pismenost, a Hrvati su na tom području ocijenjeni solidnom trojkom. Prosjek ponovno narušavaju osobe koje su tek stekle punoljetnost te slove kao osobe s najneodgovornijim odnosom prema novcu. Oko 30% ukupno ispitanih osoba preferira trošiti svoj novac sada i živjeti danas, ne misleći pri tome na budućnost i dugoročnu štednju, dok 50% njih smatra da novac postoji upravo zato da bi se trošio. U ovom segmentu, Hrvatska zapravo i nije na toliko lošoj poziciji, već se nalazi u „zlatnoj sredini“, a na što je vjerojatno utjecala i kriza koja je građane na neki način naučila racionalno raspolagati svojim novcem.

Slika 4 - Konačna ocjena financijske pismenosti građana Republike Hrvatske (izvor: preuzeto od Ipsos, 2015)

Sumom svih rezultata, dolazi se do sveobuhvatne ocjene financijske pismenosti Hrvata koja je ocijenjena s 11,7 bodova od mogućih 21. Najnižu razinu pismenosti, u globalu, pokazali su građani mlađi od 19 godina, što na neki način i ima smisla, dok su najpismenije osobe višeg

i visokog obrazovanja, osobe koje žive u većim gradovima i koje su dio kućanstava s prihodima većima od 6.250,00 kn. Ocjene su u pojedinim kategorijama prosječne i zasigurno nedovoljne za donošenje dobrih financijskih odluka koje osiguravaju sigurniji život građanima i manje problema za hrvatsko gospodarstvo u cjelini. Mjesto za napredak itekako je vidljivo, posebice kod mlađih i manje obrazovanih osoba te, kako Ipsos navodi, osoba iz Hrvatskog primorja, Istre i Dalmacije, a sam napredak mogao bi se postići putem raznih edukacija, ukazujući pri tome i na samu važnost financijske pismenosti.

HANFA kontinuirano provodi edukacije usmjerene na poboljšanje razine financijske pismenosti, a svoje aktivnosti posebno usmjerava prema mladima. Edukacije provodi samostalno ili u suradnji s drugim institucijama, a uglavnom su orijentirane na učenike i studente. Pored toga provela je edukativnu kampanju s ciljem upoznavanja javnosti o važnosti poznavanja obilježja i rizika financijskih proizvoda i usluga. Kao i svake godine do sad, početkom ove godine HANFA je uputila javni poziv svim zainteresiranim obrazovnim ustanovama i udrugama koje djeluju uz njih, te svim ostalim zainteresiranim dionicima da dostave svoje prijedloge uspostave i nastavka održavanja suradnje. Također, održana su brojna predavanja učenicima srednjih škola kroz koja je HANFA predstavila sebe i svoj rad, te ukazala učenicima na važnost brige o financijama i financijskoj pismenosti. Pored mlađih generacija, provode se kampanje i za osobe zrele životne dobi, a u njima uglavnom sudjeluju osobe zainteresirane za brzu zaradu, a da ih se pri tome educira i upozori na zamke i rizike ulaganja u komplicirane financijske proizvode. Na službenim stranicama, HANFA je objavila brošure namijenjene trenutnim i potencijalnim korisnicima financijskih usluga u kojima su opisani pojmovi povezani s financijskim uslugama i načinom funkcioniranja financijskih tržišta (HANFA, Tekuće aktivnosti).

2.3. Važnost financijske pismenosti

Gledano s makroekonomskog aspekta, financijska i ekonomska stabilnost pojedine zemlje, kako Cvrlje (2014) navodi, ovise o financijskoj pismenosti građana, odnosno o kolektivnom financijskom blagostanju pojedinaca koji u njoj žive. To znači da financijska pismenost i financijsko obrazovanje nisu važni samo za investitore, već i za prosječne obitelji kako bi mogli uravnotežiti svoj kućni budžet, štedjeti za obrazovanje djece, osigurati prihode u mirovini i sl.. Stoga se može reći kako je financijska pismenost važna na svim životnim razinama.

Kao što su i brojna istraživanja pokazala, financijski pismene osobe više se informiraju o financijskim proizvodima i uslugama, što ukazuje na to da se odgovornije ponašaju kada je u pitanju zaduživanje. Samim time doprinose ne samo sebi, već i stabilnosti financijskog sustava te gospodarskom rastu i razvoju (Kefela, 2011). Isto tako, informiranost i razumijevanje pojedinih financijskih proizvoda i usluga te razumijevanje same tržišne situacije u istoj mjeri pridonose većim povratima na ulaganja, manjem riziku i većem financijskom blagostanju za pojedinca, ali i državu kao cjelinu. S druge pak strane, kako Kefela (2011) komentira, osobe s niskom razinom financijske pismenosti manje štede i neodgovornije su po pitanju štednje i racionalnog raspolaganja novcem, pa je veća vjerojatnost da će imati problema s dugovima i vraćanjem kredita. Manja informiranost te niža razina znanja i poznavanja kompleksnosti financijskog tržišta i svega što se na njemu nudi, najčešće rezultira i donošenjem krivih odluka koje dovode u pitanje već spomenuto financijsko blagostanje.

Najveći naglasak na važnost financijske pismenosti stavila je, već nekoliko puta spomenuta, financijska kriza i to radi održanja financijske stabilnosti pojedine zemlje. Također, tu su i trendovi koji prate ne samo Hrvatsku i njen cjelokupni financijski sustav, a koji uvelike utječu na financijsku pismenost, već i ostale zemlje Europe i svijeta. Spomenuti trendovi temelje se, u najvećoj mjeri, kako Vehovec (2011) navodi, na demografskim promjenama, ali i promjenama na financijskim tržištima te u tehnologiji. Demografske su promjene sve vidljivije te u prvi plan stavljaju rastući broj aktivne populacije koja će se u trećoj životnoj dobi morati oslanjati na kombinaciju mirovina iz obveznih izvora mirovinskog osiguranja i privatne štednje. Također, tu je i činjenica da se produžuje očekivano trajanje života, što znači da će, iako već i jesu, biti potrebni još veći iznosi štednje za budućnost, nego li je to bio slučaj u prethodnim generacijama. Drugi je trend vezan uz činjenicu da su financijska tržišta postala složenija, a potrošačima se na izbor daje veći broj financijskih proizvoda i usluga čije rizike relativno malo poznaju. Samim time nastaju i poteškoće u stvaranju, implementiranju i praćenju financijskih planova, a nedovoljna informiranost građana i nesvjesnost mogućih rizika mogu uzrokovati brojne negativne financijske pojave. Kao neke od tih negativnosti može se navesti upadanje u visoke dugove u nezgodno vrijeme, primjerice u vrijeme kada pojedinci pokušavaju zasnovati obitelj i stvoriti dom, što je dosta česti slučaj. Tehnološke pak su promjene vezane uz kanale i tehnološka rješenja pomoću kojih se provode financijske transakcije. U suvremenom životu, većina se transakcija odvija elektroničkim putem pa je zbog toga važna edukacija u vidu upoznavanja i suočavanja s novonastalim promjenama koje se javljaju na tržištima (Vehovec, 2011).

U dijagnostičkom pregledu zaštite potrošača i financijske pismenosti, Svjetska je banka (2010) navela tri glavna razloga zbog kojih je financijska pismenost prijeko potrebna:

- kako bi se osiguralo da financijska tržišta budu duboka i da služe širokoj populaciji
- kako bi se stanovništvu s niskim prihodima omogućio pristup financijskim uslugama
- kako bi se osigurala dugoročna stabilnost financijskog sustava.

Budući da se tržišta šire i pružaju inovativne usluge, financijska je pismenost važna kako bi potrošači mogli donositi utemeljene odluke o složenim financijskim proizvodima te kako bi mogli izrađivati obiteljske proračune koji zadovoljavaju njihove potrebe, uključujući pri tome i mirovinsku štednju. Upravo u tom smjeru razvijena je Strategija EU i Hrvatske za zaštitu potrošača i financijsku pismenost prema kojoj je potrošačima potreban pristup svim informacijama kako bi mogle donositi utemeljene odluke o financijskim pitanjima, ekonomičnim mehanizmima za zaštitu prava u slučaju kršenja ugovora o financijskim uslugama, i programima financijskog obrazovanja (Svjetska banka, 2010).

Kako Balen (2017) navodi, pregledom stručne literature vidljivo je kako je OECD među prvima inicirao promicanje i zagovaranje financijske pismenosti kao i isticanje potrebe za strukturiranim financijskim obrazovanjem. Pored toga što zagovara unapređenje financijske pismenosti, pokrenuo je i provedbu projekata financijske pismenosti, a zaslužan je i za osnivanje Međunarodne mreže za financijsko obrazovanje. Ona danas okuplja više od 240 javnih institucija kao što su središnje banke, ministarstva obrazovanja i ministarstva financija u čak 100 zemalja. Njezini članovi prikupljaju podatke, analiziraju javne politike te razmjenjuju informacije o programima, projektima i iskustvima vezanima uz financijsku pismenost. Prema svim do sad provedenim istraživanjima i mjerenjima financijske pismenosti, kako navodi OECD, uočena su dva osnovna problema. Prije svega, prisutan je nedostatak temelja za poznavanje i razumijevanje financijskih termina potrebnih za sudjelovanje na današnjim kompleksnim financijskim tržištima. Također, problem leži i u tome što potrošači, odnosno korisnici financijskih proizvoda vjeruju da su daleko više pismeni, nego što to zapravo jesu. Kao primjer može poslužiti studija provedena u SAD-u 2009. godine prema kojoj je 70% ispitanika, na skali od 1 do 7, svoju financijsku pismenost ocijenilo ocjenom 4 ili više, dok je samo 30% njih točno odgovorilo da konkretna pitanja. Upravo zbog toga, velik je dio ljudi mišljenja kako bi financijsko obrazovanje trebalo započeti u školi. OECD smatra da bi se ljudi s financijskim konceptima i proizvodima trebali upoznati što ranije te da bi se programi financijskog obrazovanja trebali posebno usredotočiti na važne životne aspekte kao što su osnovna štednja, osiguranja, dugovi, mirovine i sl. Upravo zbog prepoznavanja važnosti financijske pismenosti kod mladih i jedinstvenog potencijala školskih programa u stvaranju budućih naraštaja s naprednijim financijskim znanjem i vještinama, sve veći broj zemalja radi

upravo na razvoju programa financijskog obrazovanja. Konkretnije rečeno, razvijaju se razne strategije za poboljšanja i veću učinkovitost financijskog obrazovanja, posebice u sklopu školskih programa. Tako je i Ministarstvo financija Republike Hrvatske 2011. godine imenovalo radnu skupinu za izradu Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti u kojem se nalaze obrazloženja i smjernice za podizanje razine financijske pismenosti u Hrvatskoj, a koji naglašava potrebu za izradom jednogodišnjih ili višegodišnjih akcijskih planova koji prate dugogodišnja iskustva zemalja OECD-a (PISA, 2012). Isto tako, financijske bi institucije trebale provjeravati razumiju li klijenti sve dostupne informacije, posebice one vezane uz dugoročne obveze i financijske usluge s potencijalno značajnim financijskim posljedicama (OECD, 2006).

Dakako, financijsko bi se osposobljavanje i edukacije trebali provoditi i na radnim mjestima, a dodatna upoznavanja s financijskim proizvodima trebala bi biti omogućena starijim osobama. U tu bi se svrhu trebali organizirati seminari koji ističu potrebu za povećanjem svijesti i važnosti upoznavanja financijskih rizika i potencijalnih financijskih problema. Dobra ideja jest uvođenje e-mail servisa kojim se pojedincima šalju povratne informacije u vezi svega što ih zanima. Sličan sustavi, kako CEA (2011) navodi, implementirani su u Danskoj, Mađarskoj, Irskoj i Nizozemskoj, a koji su uglavnom vezani uz osiguranje. Isto tako, Osiguravajuće društvo F&P u Danskoj na svojoj web-stranici ima razvijen niz alata pomoću kojih podiže svijest o važnosti mirovinske pismenosti građana. Među istaknutijim alatima, koje CEA (2011) navodi, su:

- „mirovinska abeceda“ – alat namijenjen podučavanju građana o osiguranju i mirovinama na način da se bira određeni modul, ovisno o tome što građane više zanima
- kalkulator mirovina – alat koji omogućuje građanima da izračunaju očekivanu mirovinu, ovisno o njihovim trenutnim primanjima
- „testiraj svoje znanje o mirovini“ – alat koji omogućuje građanima da testiraju i povećaju vlastito znanje o mirovinama i životnom osiguranju
- „ask about pensions“ – sustav putem kojeg građani mogu kontaktirati društvo vezano uz pitanja o životnom osiguranju i mirovinama.

Pored toga, uvelike pomaže i uključivanje medija, primjerice emitiranjem televizijskih emisija kroz koje je gledateljima dana mogućnost da izravno postave pitanje i dobe tražene informacije (CEA, 2011).

U konačnici, može se zaključiti kako je financijsko obrazovanje prijeko potrebno provoditi i poticati kako bi se poboljšala sama financijska pismenost i osiguralo usvajanje znanja koje je građanima neophodno u donošenju važnih financijskih odluka. Kao što je već i navedeno, iz nedovoljnog znanja i sposobnosti za upravljanje financijama i korištenje

financijskih proizvoda proizlaze brojne opasnosti i rizici, pri čemu se može istaknuti i siromaštvo, budući da je ono u svojevrsnoj međuovisnosti s financijskom pismenošću. Vehovec (2011) isto tako navodi i činjenicu da financijski obrazovaniji potrošači doprinose učinkovitoj sinergiji financijskog i realnog sektora, što stvara pozitivan učinak na ekonomski rast i razvoj, smanjuje rizike individualnih pogrešaka prilikom donošenja odluka te, na kraju krajeva, smanjuje i pojedinačno i cjelokupno siromaštvo u zemlji.

3. Pojam mirovinske pismenosti

U sklopu financijske pismenosti, dolazi i mirovinska pismenost kao njezin izrazito važan segment, a u kojem se također uočava niz problema i nepovoljnih trendova. Prije svega, demografsko starenje negativnost je koja u najvećoj mjeri dolazi do izražaja, a prisutna je već duži niz godina, kako u većini razvijenijih zemalja svijeta, tako i u Hrvatskoj. Na spomenuti proces, kako Nestić i suradnici (2010) navode, uglavnom utječu smanjenje stope fertiliteta i paralelno produljenje trajanja životnog vijeka. Kao jedan od najvećih problema u ovom kontekstu dolazi smanjenje udjela radne snage i istodobno povećanje udjela starije populacije u ukupnom stanovništvu, što se ponajviše može zahvaliti općem poboljšanju životnog standarda i napretku u svim granama medicine (Nestić i sur., 2010). Spomenuti demografski trendovi i nepovoljna kretanja omjera između radno aktivnog stanovništva, odnosno osiguranika, i umirovljenika stvorili su potrebu za promjenama i prilagodbom države kao cjeline u pogledu održivosti javnih financija, ali i prilagodbom pojedinaca u racionalnom planiranju primjerenog životnog standarda u trećoj životnoj dobi. Upravo zbog toga važno je da pojedinci imaju određena znanja o financijskim konceptima, ali i određenu razinu financijske pismenosti kako bi u trećoj životnoj dobi imali primjerena primanja.

3.1. Definicija mirovinske pismenosti

Kada je riječ o primjerenom životnom standardu, u fokus se uglavnom stavlja prelazak pojedinca iz stanja zaposlenosti u mirovinu. No, primjerenost u tom kontekstu nema isto značenje za sve pojedince unutar nekog društva. To znači da ono što je primjereno za jednu osobu ne mora nužno biti primjereno i za drugu, s obzirom da je sama primjerenost stvar osobnog doživljaja. Vehovec i suradnici (2011) navode da ono što se uglavnom smatra mjerom primjerenosti jesu primanja u mirovini u odnosu na razinu primanja tijekom radnog vijeka. U današnje se vrijeme sve više naglašava kako ta vrijednost ovisi o individualnoj odgovornosti pojedinca prilikom planiranja financiranja tijekom treće životne dobi, pri čemu je bitna ne samo financijska pismenost, već i mirovinska pismenost kao njezina izrazito bitna komponenta.

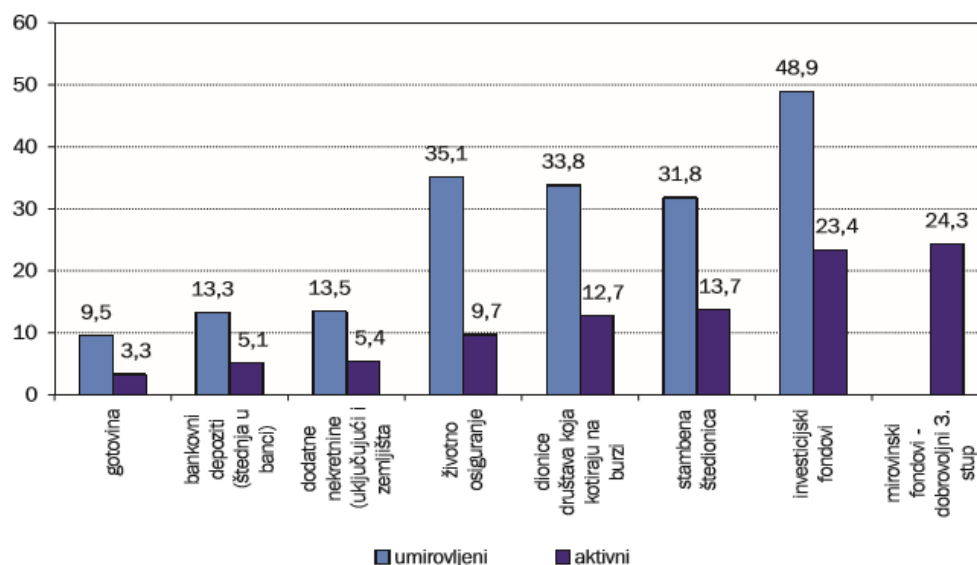
U literaturi ne postoji definicija mirovinske pismenosti, stoga se uzima OECD-ova prilagođena definicija koju Vehovec (2011) navodi u svom radu, a prema kojoj je mirovinsko opismenjavanje proces u kojem se budući korisnici mirovina informiraju i poboljšavaju razumijevanje obveznog mirovinskog osiguranja i karakteristika mirovinskog sustava zemlje da bi postali svjesni ograničenja tog sustava te, u tu svrhu, razvili vještine i znanja o

moгуćnostima privatne štednje. Na taj način mogu povećati vlastita mirovinska primanja i osposobiti se za poduzimanje učinkovitih mjera poboljšanja svoje dobrobiti u trećoj životnoj dobi. Kao i definicije financijske pismenosti, tako i definicija mirovinske pismenosti naglašava informiranost i širenje informacija, znanje o mirovinskom sustavu zemlje i njegovim mogućnostima te određene vještine za prikupljanje dodatnih izvora prihoda kako bi se povećala ukupna mirovinska primanja. Iako podrazumijeva poznavanje financijskih instrumenata i rizika koje oni sa sobom nose, mirovinska pismenost ipak zahtjeva nešto drugačiji pristup. Kako Vehovec (2011) navodi, uz poznavanje financijskih proizvoda i usluga kao što su krediti, bankovni računi, osnovni financijski pojmovi itd., ona zahtjeva i poznavanje nacionalnog sustava mirovinskog osiguranja. S obzirom da je svaki mirovinski sustav podosta kompleksan i podložan politički uvjetovanim promjenama, građani bi trebali biti upoznati s načinom njegova funkcioniranja kako bi pravovremeno prilagodili svoje životne planove i bolje upravljali vlastitim financijama. To prije svega znači da bi pojedinci u radnoj dobi trebali biti informirani o tome što jednog dana mogu očekivati od mirovina iz obveznog mirovinskog osiguranja, a onda i koji im drugi oblici dodatne privatne štednje trenutno stoje na raspolaganju.

Iako je mirovinska, pa tako i financijska pismenost, navode Škreblić Kirbiš i suradnici (2011), u svjetskim istraživanjima zastupljena već neko vrijeme, u Hrvatskoj se ova tema počela nazirati tek s dolaskom financijske krize i sve težim održavanjem mirovinskog sustava. To, dakako, ne začuđuje, budući da se većina građana oslanja na izvore obveznog mirovinskog osiguranja. No, uzimajući u obzir demografske promjene koje prijete građanima Hrvatske, ali i brojnih drugih zemalja, na održivost mirovinskog sustava stavljen je još veći naglasak pa, samim time, individualno planiranje i odgovornost za financiranje treće životne dobi još više dobiva na značenju. U radu o štednji hrvatskih građana za treću životnu dob, Švaljek i Slijepčević (2008) naglašavaju da su veća ulaganja u životna osiguranja i dobrovoljne mirovinske fondove nužna kako bi se ublažio pad primanja nakon umirovljenja i spriječilo siromaštvo starijeg stanovništva. No, autorice navode kako je, unatoč provedenoj reformi i uvedenim mjerama ekonomske politike, kojima se nastojalo povećati štednju za treću životnu dob, štednja u Hrvatskoj i dalje na niskoj razini (Škreblić Kirbiš i sur., 2011). Samim time, dolazi se i do razine mirovinske pismenosti koja, kao ni razina financijske pismenosti, nije na zadovoljavajućoj razini. Većina stanovništva u razvijenijim dijelovima svijeta nije upoznata ni s najosnovnijim ekonomskim konceptima koji su potrebni za donošenje odluka o štednji i investicijama, a što ima poseban utjecaj na planiranje i razinu budućih mirovinskih primanja (Vehovec i sur., 2011).

Građani su, općenito, slabo informirani o svim mogućim oblicima štednje, a što je najgore, i sami su svjesni toga te po tom pitanju ništa ne poduzimaju. Pri tome je neinformiranost o različitim oblicima štednje, koju su prikazali Vehovec i suradnici (2010), veća

kod umirovljenika, nego kod radno aktivnog stanovništva. Gotovo 49% umirovljenika nije bilo upoznato s investicijskim fondovima kao oblikom štednje, dok do 35% njih nije poznavalo stambenu štednju, dionice i životna osiguranja. Kao što i Slika 5 prikazuje, ispitanicima su najpoznatiji oblici štednje bile dodatne nekretnine, bankovni depoziti i gotovina. Samim pogledom na dan prikaz, jasno se može zaključiti kako su radno aktivni stanovnici u većoj mjeri upoznati s pojedinim oblicima štednje, što zapravo i ima smisla, a kao razlog tome može se navesti i korištenje različitih kanala informiranja koje je zastupljeno u znatno većoj mjeri nego li kod umirovljenika.

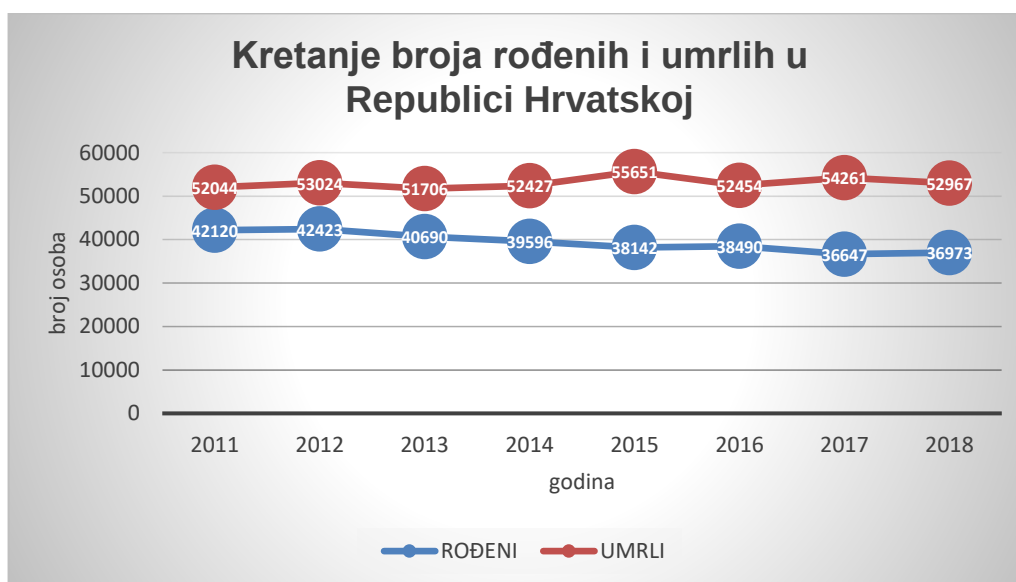
Slika 5 –(Ne)poznavanje pojedinih oblika štednje za mirovinu
(izvor: Nestić i sur.,2011, prema Vehovec i sur.,2010)

Samim time može se zaključiti kako je planiranje štednje za budućnost slabo te da u značajnijoj mjeri ovisi o informiranosti i povjerenju u pojedine oblike štednje. U usporedbi sa stvarnim pokazateljima, ispitanici priželjkuju znatno veća primanja u mirovini nego ih realno mogu očekivati na temelju obvezne mirovinske štednje. Stoga je zaključak da je u tom segmentu potrebna promjena, ukoliko žele ostvariti vlastita očekivanja.

3.2. Čimbenici utjecaja na mirovinski sustav

Mirovinski sustav već je nekoliko puta spomenut, a predstavlja skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja te mu je najvažnija svrha osiguranje stabilnog i sigurnog izvora

prihoda starijim građanima (Šimović, Šimurina, 2012). Kako bi se uspostavila ravnoteža između primjerenih mirovina i financijske stabilnosti i održivosti cjelokupnog mirovinskog sustava, provode se reforme koje u najvećoj mjeri ovise o demografskim i gospodarskim čimbenicima te političkim propisima. Demografski problemi već su svima dobro poznati, a popraćeni su prethodno navedenim procesom starenja stanovništva i negativnim prirodnim prirastom. Već dugi niz godina, broj umrlih osoba daleko je veći od broja rođenih, što uzrokuje negativan prirodni prirast. Varijacije dakako postoje, no prirast se i dalje kreće s negativnim predznakom. Uvidom u dostupne podatke, u posljednjih je osam godina broj umrlih na najnižoj razini bio 2013. godine, a u odnosu na prethodne godine, tada je zabilježen i pad broja rođenih. Isto tako, može se primijetiti kako je čitavo razdoblje broj rođenih daleko niži od broja umrlih, a s obzirom na dosadašnje podatke, takav se trend može očekivati i dalje.

Grafički prikaz 1 - Kretanje broja rođenih i umrlih u Republici Hrvatskoj
(izvor: DZS, Prvi rezultati, Kretanje stanovništva Republike Hrvatske, Prirodno kretanje stanovništva)

Isto tako, kao jednom djelu demografskog čimbenika može se govoriti i o broju stanovnika koji su odselili u inozemstvo i tako smanjili radnu snagu koja bi radila na domaćem tržištu. Svake godine sve više građana seli u inozemstvo, a posljednjih se godina brojka enormno povećala. Među njima najbrojniji su mladi, na što ukazuje i činjenica da je 2017. godine udio od 48% odseljenih stanovnika bilo u dobi između 20 i 39 godina. Prema Poslovnom dnevniku, u potrazi za boljim životom od ulaska Hrvatske u Europsku uniju, iselilo se oko 300.000 građana. S demografijom takvom kakva jest, prognoze su da će do 2050. godine u Hrvatskoj biti oko 800.000 ljudi manje pa bi se popis stanovništva mogao zaustaviti na 3,2 milijuna građana. S nestankom ljudi nestaje i radna snaga, a prema prognozama bit će

624.000 manje ljudi između 25. i 64. godine života, dok bi broj uzdržavanih osoba iznad 65 godina života mogao porasti za čak 158.000 (Poslovni dnevnik, 01.05.2019).

Grafički prikaz 2 - Kretanje broja odseljenog stanovništva Republike Hrvatske
(izvor: DZS, Prvi rezultati, Kretanje stanovništva Republike Hrvatske, Migracije)

Gospodarska kretanja drugi su važan čimbenik koji utječe na održivost mirovinskog sustava, a uglavnom su vezana uz kretanja na tržištu rada: odgoda ulaska u rad zbog produljenog obrazovanja, atipični oblici rada kao što su povremeni rad, nepuno radno vrijeme i sl., potreba za stalnim smanjenjem troškova rada i rad u neformalnom gospodarstvu (Raiffeisen istraživanje, Mirovinska reforma, 2015). Također, među spomenute se čimbenike može uvrstiti i teška gospodarska situacija koja je, između ostalog, prouzročila i visoku stopu nezaposlenosti. U 2010. godini Hrvatska je imala manju zaposlenost od bilo koje druge zemlje Europske Unije, no danas je ta brojka na daleko boljoj poziciji zahvaljujući uspješnom oporavku.

Zakonski propisi su tu da uređuju uvjete ostvarivanja prava, postupak i način određivanja mirovina. Prava iz mirovinskog osiguranja ostvaruju osobe osigurane prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, a uz propisane uvjete mogu ostvariti pravno na mirovinu, profesionalnu rehabilitaciju, naknadu zbog tjelesnog oštećenja te naknadu putnih troškova u vezi s ostvarivanjem osiguranih prava³. Isto tako, određene skupine osiguranika prava iz mirovinskog osiguranja mogu ostvariti i temeljem posebnih zakona koji propisuju blaže uvjete

³ Zakon o mirovinskom osiguranju (Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

od onih propisanih općim propisom. To su, kako je navedeno na službenoj stranici HZMO-a, djelatne vojne osobe, policijski službenici i ovlaštene službene osobe pravosuđa, radnici na poslovima razminiranja, hrvatski branitelji iz Domovinskog rata, zastupnici u Hrvatskoj saboru, članovi Vlade, suci Ustavnog suda, predsjednik Republike, bivši politički zatvorenici, redoviti članovi HAZU-a, službenici u savezним tijelima bivše SFRJ, radnici izloženi azbestu, radnici ugljenokopa „Tupljak“ i neke druge skupine, osobe koje su ostvarile povoljnija prava prema ranije važećim propisima iz mirovinskog osiguranja (npr. pripadnici bivše JNA) i pripadnici Hrvatskog vijeća obrane.

3.3. Hrvatski mirovinski sustav i njegove reforme

Već 90-ih godina 20. stoljeća, Hrvatska je započela borbu sa već nekoliko puta spomenutim demografskim problemima. U to je vrijeme došlo do prvog drastičnog pada broja osiguranika i paralelnog porasta broja umirovljenika te je omjer 1996. godine pao na 1,66:1. Ovakav pad nije pogodio samo Hrvatsku, već i brojne druge zemlje, koje su tada odlučile provesti reformu mirovinskog sustava uvodeći sustave individualne štednje. Cilj je takvih reformi bilo stvaranje održivog mirovinskog sustava i prebacivanje fokusa na individualnu odgovornost za mirovinu (Ministarstvo rada i mirovinskog sustava [MRMS], 2013). U Hrvatskoj se iz godine u godinu omjer osiguranika i umirovljenika pogoršavao, a istovremeno je udio prosječne mirovine rastao zahvaljujući promjenama zakona i brojnim ishitrenim odlukama. Tako su javne financije zapale u teško stanje pa je Hrvatska odlučila provesti mirovinsku reformu 1999. godine s ciljem stvaranja održivijeg mirovinskog sustava. Reforma kao reforma, sadržavala je promjene nekih dijelova sustava koji su se smatrali nestabilnima. Prvenstveno, te su promjene obuhvaćale podizanje starosne dobi za odlazak u mirovinu, produljenje razdoblja obračuna mirovina, postroženje kriterija za stjecanje invalidskih mirovina i sl., a uvedena je i nova formula izračuna mirovina pomoću bodova (MRMS, 2013). Također, kao posljedica teškog poslijeratnog razdoblja, stvorene su i nove kategorije korisnika mirovina, što se odnosi na invalide Domovinskog rata i obitelji poginulih branitelja.

Financijski sustav mirovinskog sustava bio je u problemima i nakon reforme, budući da su demografski nepovoljna kretanja izazivala sve dublji mirovinski deficit. Najveći problem bio je u tome što su tekući rashodi za isplate mirovina prema kriteriju međugeneracijske solidarnosti uvelike premašivali tekuće doprinose prikupljene na osnovi mirovinskog osiguranja. Upravo zbog toga, došlo je do druge faze mirovinske reforme koja je stupila na snagu 1. siječnja 2002. godine. Ona je dovela brojne promjene na koje su se građani, ali i sam

sustav morali priviknuti, prvenstveno zbog činjenice da je Hrvatska prešla s jednodijelnog na višedijelni sustav. Time je prijašnje obvezno mirovinsko osiguranje dopunjeno obveznom kapitaliziranom štednjom i dobrovoljnim sudjelovanjem u mirovinskim fondovima. Jednostavnije rečeno, hrvatski je mirovinski sustav ustrojen na 3 stupa⁴:

1. obvezno mirovinsko osiguranje na temelju međugeneracijske solidarnosti
2. obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje
3. dobrovoljno mirovinsko osiguranje

Model obveznog mirovinskog osiguranja temeljen na međugeneracijskoj solidarnosti regulira se Zakonom o mirovinskom osiguranju koji se primjenjuje od 01. siječnja 1999. godine, a koji je prošao brojne izmjene i dopune. Uređenje drugih dviju razina mirovinskog sustava regulira se posebnim zakonima – Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima, Zakonom o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima i pripadajućim podzakonskim aktima (HANFA, bez dat.).

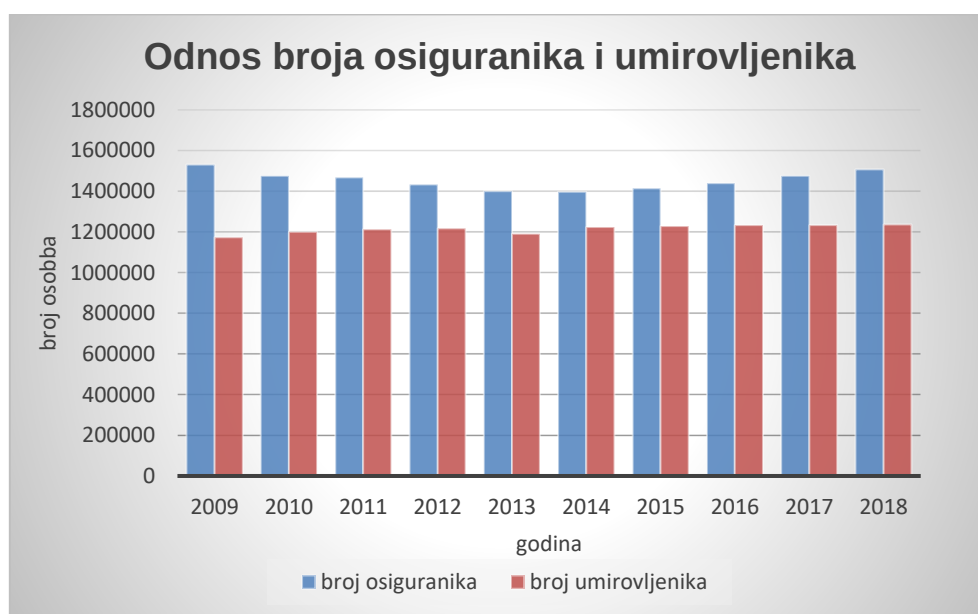
I. mirovinski stup, odnosno stup međugeneracijske solidarnosti, funkcionira na principu da sadašnji osiguranici izdvajaju 15% svoje bruto plaće te se iz tih doprinosa isplaćuje mirovina sadašnjih umirovljenika. Osim toga, navedeni se stup financira i iz državnog proračuna. U početku se mirovinski sustav temeljio samo na njemu te su mu obilježja uglavnom ostala ista. Promijenjeni su tek neki parametri, a koji su već prethodno i navedeni (starosna dob, kriteriji za stjecanje invalidskih mirovina, postupak njezina utvrđivanja i sl.). Što se tiče II. stupa, on je uveden u cilju proširenja izvora financiranja i postizanja veće odgovornosti pojedinaca za sigurnost u starosti. Bio je zamišljen na način da osiguranici moraju 5% od ukupno 20% doprinosa izdvajati u neki od privatnih mirovinskih fondova, a osiguranici u starosti između 40 i 50 godina mogli su birati žele li izdvajati u II. stup te na taj način ostvarivati dvije mirovine – iz I. i II. stupa. Model dobrovoljne štednje uveden je pak za pojedince koji se žele dodatno osigurati od rizika starosti, invalidnosti i smrti putem otvorenih i zatvorenih mirovinskih fondova (UMFO, 2011).

Samom reformom želio se uspostaviti održivi sustav koji će umirovljenicima osigurati isplate primjerenih mirovina za normalan životni standard u starosti. Kao što je i prethodno navedeno, na trenutno i buduće stanje mirovinskog sustava u najvećoj mjeri utječu demografske promjene, koje znače manje potencijalnih osiguranika i prevelik broj trenutnih, ali i budućih umirovljenika. To za sobom povlači i nepovoljan omjer između osiguranika i umirovljenika, a kako bi mirovinski sustav ostao održiv, broj radno aktivnog stanovništva trebao

⁴ Zakon o mirovinskom osiguranju (Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

bi se uvelike povećati. Na taj bi se način i kumuliralo dovoljno doprinosa za isplate mirovine (Nestić i sur., 2011).

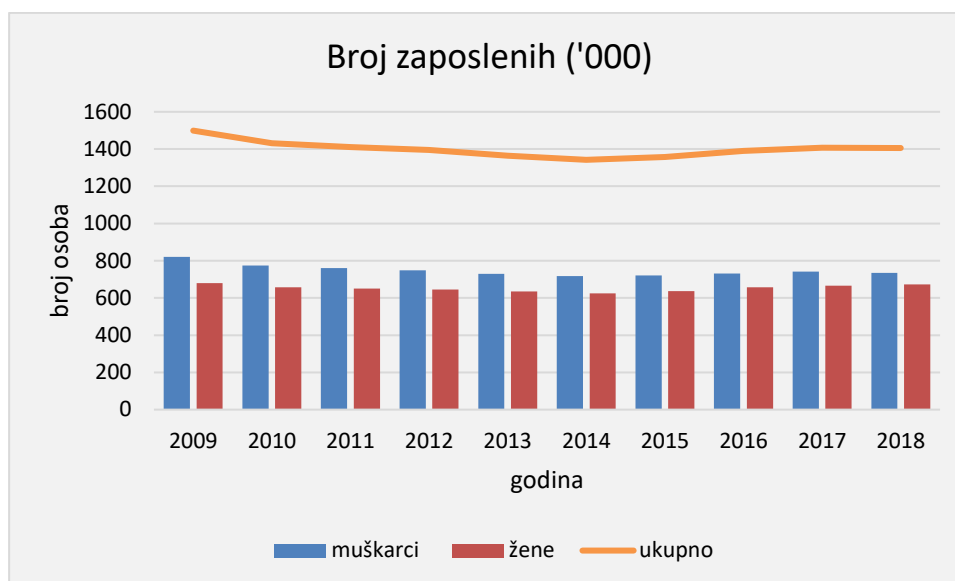
U posljednjih 10 godina, ukoliko se izuzme pad 2013. godine, broj je umirovljenika konstantno rastao, no s druge je strane, nastupom financijske krize, došlo do opadanja broja osiguranika i to nekoliko uzastopnih godina. 2014. godine ta se brojka spustila na čak 1.397.400. Uz ostale negativnosti, kriza je prouzročila i povećanje stope nezaposlenosti, odnosno smanjenje broja zaposlenih, što znači i smanjenje broja osiguranika. Laganim gospodarskim oporavkom započeo je i trend rasta broja osiguranika koji se popeo do 1.506.912, koliko je osiguranika zabilježeno prošle godine, no paralelno je i broj umirovljenika bio u porastu. Tako je prošle godine bilo tek 270.000 osiguranika više nego li umirovljenika, što je 1,22 osiguranika na jednog umirovljenika (omjer 1,22:1).

Grafički prikaz 3 - Odnos broja osiguranika i umirovljenika
(izvor: vlastita izrada prema podacima HZMO-a, 2019, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje)

Ono što također utječe na sam mirovinski sustav jest stopa zaposlenosti i njezino kretanje. U posljednjih 10 godina ukupan je broj zaposlenih osoba bilježio i uspone i padove. Nastupom krize, broj zaposlenih je uvelike pao te nastavio s negativnim trendom sve do 2014. godine kada se ukupan broj zaposlenih hrvatskih stanovnika spustio na oko 1.342.000. Nakon toga uslijedio je lagani gospodarski oporavak, što se vidi i po rastu zaposlenosti iz godine u godinu, a takva se tendencija očekuje i u budućnosti. Promatrajući odnose između spolova, udio zaposlenih muškaraca u čitavom je razdoblju veći od udjela žena. No, iz godine u godinu

razlika se među njima uvelike smanjuje te je sa 141.000 s početka razdoblja pala na svega 62.000.

Grafički prikaz 4 - Broj zaposlenih u tisućama
(izvor: vlastita izrada prema DZS, Hrvatska u brojkama 2013. i Hrvatska u brojkama 2018.)

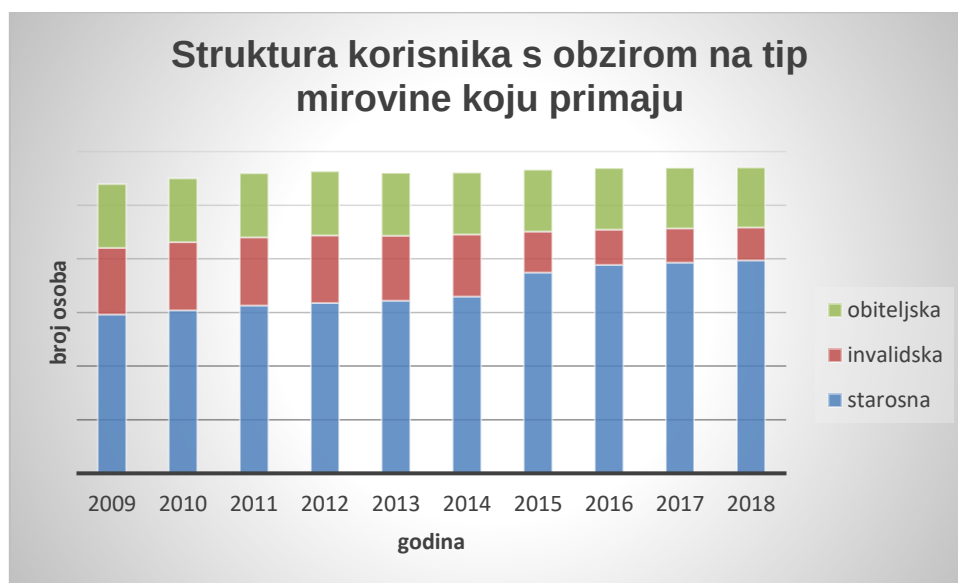
Pored svega toga, za održivost samog sustava izrazito je bitan i broj korisnika mirovina, odnosno broj mirovina koji se financira iz mirovinskog sustava. S obzirom na vrstu mirovine koju primaju, korisnici se obično dijele u 3 grupe: korisnike starosnih⁵, invalidskih⁶ i obiteljskih mirovina⁷. Uvidom u kretanje broja korisnika pojedine vrste mirovine, na sam se pogled može zaključiti kako je najviše korisnika starosnih mirovina, a s obzirom na problem demografskog

⁵Pravo na starosnu mirovinu u razdoblju od 1. siječnja 2019. do 31. prosinca 2027. ima osiguranik kada navrši 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža, dok je od 1.siječnja 2033. godine to 67 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Ukoliko je riječ o prijevremenoj starosnoj mirovini, pravo na nju u razdoblju od 1.siječnja 2019. do 31. prosinca 2027. godine ostvaruju osiguranici s navršenih 60 godina života i 35 godina mirovinskog staža, odnosno 62 godine života i 35 godina mirovinskog staža od 1.siječnja 2033. godine (Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

⁶Pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik na temelju djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, ukoliko je on nastao zbog bolesti ili ozljede izvan rada prije navršenih 65 godina života i ukoliko mu navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka (Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

⁷Pravo na obiteljsku mirovinu ostvaruju članovi obitelji umrlog osiguranika ukoliko je on zadovoljio uvjete staža osiguranja, odnosno mirovinskog staža, ukoliko je bio korisnik neke od mirovina ili prava na profesionalnu rehabilitaciju (Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

starenja, njihov broj iz godine u godinu sve više raste. S gotovo 592.000 korisnika, koliko ih je zabilježeno početkom promatranog razdoblja, prošle ih je godine zabilježeno 794.600, što je 200.000 više u samo 10 godina. U usporedbi sa starosnim mirovinama koje obilježava rastući trend, invalidske i obiteljske mirovine prati opadanje od sredine promatranog razdoblja za 118.000, odnosno 11.000 korisnika, što se uglavnom može zahvaliti postroženju uvjeta za stjecanje istih.

Grafički prikaz 5 - Struktura korisnika s obzirom na tip mirovine koju primaju
(izvor: vlastita izrada prema HZMO, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2009 - 2018)

S obzirom na senilizaciju i ostale trendove koji prate Hrvatsku, broj korisnika starosnih mirovina i dalje će biti u trendu rasta, što ne obećava dobre rezultate u budućnosti, te u pitanje dovodi i samu održivost mirovinskog sustava. Upravo zbog toga, mirovinskom su sustavu potrebna druga alternativna rješenja, odnosno reforme kako bi se spriječili nastanci novih problema i kako bi se, u konačnici, osigurala održivost samog sustava. Naravno, valja naglasiti da pojedini problemi ne muče samo hrvatski sustav, već se oni pojavljuju i u drugim zemljama, a u vidu toga provode se brojne reforme.

3.4. Mirovinski sustav danas

U Hrvatskoj je trenutno aktualna mirovinska reforma koju je s početkom ove godine provelo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava [MRMS], u suradnji s Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje i Središnjim registrom osiguranika. Ova je reforma bila potrebna zbog nužnosti prilagodbe postojećoj dinamici promjena na tržištu rada, gospodarskim prilikama i demografskim trendovima. Kako MRMS navodi, već sada nedostaje 17 milijardi kuna godišnje kako bi se isplaćivale mirovine, a takav deficit mirovinski sustav čini dugoročno neodrživim.

Cjelovita mirovinska reforma s provedbom je započela s početkom ove godine, a obuhvatila je Zakon o mirovinskom osiguranju, Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (MRMS, 2019). Prilikom odlučivanja o provođenju same reforme, naišlo se na brojne probleme, a kao jedan od njih dolazi i financijska nejednakost kod tri skupine građana (MRMS, 2019):

1. sadašnjih umirovljenika koji s pravom žele veće mirovine
2. generacije umirovljenika koji odlaze u mirovinu u idućih 10 do 15 godina, a koji bi prema starom Zakonu imali otprilike 600 kuna manju mirovinu nego sadašnji umirovljenici
3. mlađe generacije koje su trenutno u 20-tim i 30-tim godinama, a koje će, zahvaljujući reformi, imati mogućnost ostvarivanja većih mirovina.

To znači da su ovom reformom izjednačena prava svih umirovljenika. Naime, osobe rođene do 1952. godine primat će mirovinu iz I. stupa ostvarenu na temelju međugeneracijske solidarnosti koju će isplaćivati HZMO. Osobe rođene između 1952. i 1961. godine, a koje su osigurane u I. i II. stupu mirovinskog osiguranja, imaju pravo izabrati žele li primati mirovinu samo iz I. stupa s dodatkom od 27% uz prebacivanje sredstava iz II. u I. stup, ili žele mirovinu iz oba stupa i to s dodatkom od 27% za mirovinski staž ostvaren u I. stupu do 31. prosinca 2001. i dodatkom od 20,25% za mirovinski staž ostvaren u II. stupu od 1. siječnja 2002. godine do umirovljenja. Nadalje, osobama s ispodprosječnim plaćama tijekom radnog vijeka, kojima mirovina i nakon određivanja dodatka na mirovinu iznosi manje od najniže mirovine, odredit će se najniža mirovina kao da su bili osigurani samo u I. stupu, uz prijenos sredstava iz II. u I. stup, ukoliko tako izaberu. Mirovinskom se reformom proširilo i to isto pravo izbora za one koji su rođeni nakon 1962. godine, kako ne bi imali mirovinu za otprilike 600 kuna manju nego li oni rođeni prije navedene godine. Za mlađe generacije ojačan je II. stup te se radi na

projektima financijske pismenosti da bi se građane, odnosno osiguranike potaknulo na uplaćivanje u III. mirovinski stup, kako bi im mirovine bile još veće (MRMS, 2019).

Jedan od ciljeva ove mirovinske reforme jest i dulji ostanak u svijetu rada. Kako Ministarstvo navodi, u Hrvatskoj umirovljenici imaju kratak staž (samo 30 godina), dok je europski prosjek 35 godina. Stoga je Hrvatska bila prisiljena destimulirati prijevremeni odlazak u mirovinu, odnosno povećati dobnu granicu za umirovljenje. Prema prijašnjem Zakonu, žene i muškarci bi od 1. siječnja 2038. godine trebali ići u starosnu mirovinu s navršених 67 godina života. Ova je reforma donijela promjenu prema kojoj će osobe koje 2033. godine proslave 67. rođendan, ići u starosnu mirovinu s navršених 67 godina. Dakako, to se ne odnosi na one koji su rano ušli u svijet rada te će oni ostvarivati prava za odlazak u starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika, što je 60 godina života i 41 godina efektivnog staža osiguranja⁸, odnosno 61 godina života i 41 godina efektivnog staža osiguranja od 1. siječnja 2027. godine, ili će pak ostvariti prava za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu. Također, radi destimuliranja prijevremenog odlaska u mirovinu, reformom je propisano linearno umanjenje prijevremene starosne mirovine od 0,3% za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu prije ispunjenja uvjeta za istu, odnosno 3,6% po godini do maksimalno 18% za pet godina ranijeg odlaska u mirovinu. Promjena do koje je došlo jest da spomenuto umanjenje više ne ovisi o navršenom mirovinskom stažu u trenutku odlaska u mirovinu. Istovremeno je uvedeno i nagrađivanje za duži ostanak u svijetu rada s dosadašnjih 0,15% na 0,34% po mjesecu stjecanja prava na starosnu mirovinu nakon propisane dobi (MRMS, 2019).

Nakon smrti korisnika mirovine iz I. stupa, dospjela novčana primanja koja nisu isplaćena do smrti korisnika mogu se nasljeđivati, dok primanja nakon smrti korisnika koji nema nasljednika pripadaju Republici Hrvatskoj. Što se tiče osiguranja u II. stupu, osoba koja umre prije nego je ostvarila pravo na mirovinu, a članovi obitelji ne ostvare pravo na obiteljsku mirovinu, prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, njena sredstva iz II. stupa nasljeđuju nasljednici. Ukoliko smrt korisnika nastupi nakon što je ostvario pravo na mirovinu, isplata njegove mirovine nasljednicima je moguća ukoliko je korisnik mirovine sklopio takav ugovor o mirovini s Mirovinskim osiguravajućim društvom. U trenutku umirovljenja, sredstva iz II. stupa s računa korisnika u obveznom mirovinskom fondu prenose se u Mirovinsko osiguravajuće društvo koje na sredstva korisnika uzima naknadu od 5%, dok se, ukoliko ostvaruje pravo na mirovinu samo iz I. stupa, sredstva prebacuju u I. mirovinski stup. U Hrvatskoj trenutno postoji

⁸ Staž osiguranja u efektivnom trajanju je razdoblje provedeno u obveznom mirovinskom osiguranju i produženom osiguranju u stvarnom trajanju. Na produženo osiguranje imaju pravo sve osobe kojima je prestalo obvezno mirovinsko osiguranje, ukoliko od prestanka obveznog osiguranja nije proteklo više od 12 mjeseci (Zakon o mirovinskom osiguranju, Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

samo jedno Mirovinsko osiguravajuće društvo, no u okviru mirovinske reforme, omogućeno je da Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje može osnovati tzv. državno mirovinsko osiguravajuće društvo kako bi se obavljale isplate mirovina iz II. i III. stupa mirovinskog osiguranja (MRMS, 2019).

Navedena je reforma naišla na brojna negodovanja i kritike, prije svega radi produljenja radnog vijeka na 67 godina. Već prošle godine započele su kritike i rasprave na ovu temu, dok je sindikalna scena najavila i prosvjede. Prvi od njih održan je već 20. listopada prošle godine na Europskom trgu u Zagrebu, a kojem je prisustvovalo nekoliko tisuća ljudi. Od početka ove godine, mediji su prepuni članaka, video reportaža i prijenosa s konferencija i intervjua, putem kojih se vrše „prepucavanja“, u najvećoj mjeri između vlasti, odnosno ministara i sindikata. Predsjednik Sabora Gordan Jandroković jednom je prilikom poručio kako ima dojam da sindikati ne razumiju vrijeme u kojem žive jer je poanta u osiguranju pravednosti i održivosti mirovinskog sustava. Kako donosi Poslovni dnevnik, radnici su, umjesto velikih pobuna i sl., izabrali rješavanje ovog pitanja na legalan i legitiman način, odnosno referendumom. Navodi da ukoliko uspiju u svom naumu, pokazat će se da građani itekako dobro razumiju vrijeme u kojem žive, samo ne na način kako to Jandroković misli (Poslovni dnevnik, 01.05.2019). Tako su 27. travnja sindikalne središnjice – Nezavisni hrvatski sindikati, Savez samostalnih sindikata Hrvatske i Matica hrvatskih sindikata počele prikupljati potpise za raspisivanje referenduma o izmjenama novog Zakona o mirovinskom osiguranju, a inicijativa je svima poznata pod nazivom „67 je previše“. Pored pobude protiv odlaska u mirovinu sa 67 godina, traže i da se penalizacija prijevremenog umirovljenja smanji s 0,3% na 0,2%. Kako bi se postiglo raspisivanje referenduma, do 11. svibnja bilo je potrebno prikupiti najmanje 373.568 potpisa, što im je i uspjelo. Analizom trenutnih događanja, referendumskih zahtjeva i same reforme, Dr. sc. Danijel Nestić s Ekonomskog instituta u Zagrebu naglašava kako je radni staž Hrvata drugi najniži u Europskoj uniji te kako se pokazalo da se produljenjem radnog vijeka povećava radni staž. No s druge strane, smatra kako u dobro posloženom sustavu i granica od 65 godina može dati korektne mirovine. Nadalje, Nestić naglašava kako je puno veći problem inicijative ublažavanje umanjenja za prijevremenu mirovinu jer se time u povoljniji položaj stavljaju oni koji ranije odlaze u mirovinu. Ukoliko se ozakone prijedlozi iz spomenute inicijative, oni u dugom roku vode prema nižim prosječnim mirovinama (Večernji list, 30.04.2019).

3.5. Štednja za treću životnu dob

S obzirom na događanja u hrvatskom gospodarstvu, zakonodavstvu i javnosti općenito, individualna odgovornost pojedinaca i privatna štednja za mirovinu postaju sve važniji za primjereno financiranje životnog standarda u trećoj životnoj dobi. Budući da je mirovinski sustav sastavljen od triju stupova te svaki od njih predstavlja svojevrsnu štednju za život nakon umirovljenja, za svakog je građanina važno da razumije i način na koji on funkcionira. Kao što je već i nekoliko puta spomenuto, I. i II. stup dio su obvezne mirovinske štednje u koje svi zaposleni građani izdvajaju iz svoje bruto plaće. S druge strane, tu je i III. mirovinski stup koji je prije svega namijenjen onima koji svojevrijem žele dodatno štedjeti za stare dane. Dakako, pored mirovinskih stupova postoje i drugi oblici štednje, no u ovom će radu fokus ipak biti na mirovinskim fondovima.

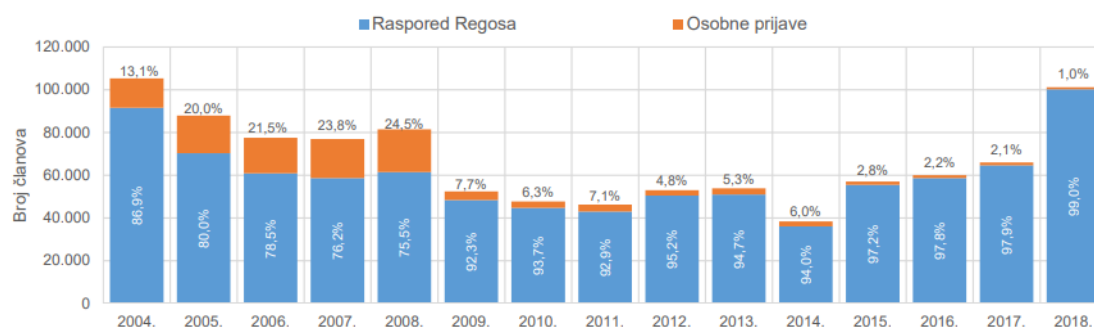
3.5.1. Obvezna mirovinska štednja

Obvezna mirovinska štednja, kao što i sam naziv govori, obvezna je za sve građane. Izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju, I. je stup ostao funkcionirati po istom principu, dok je uvođenjem II. stupa nastala nešto drugačija priča. No, prije toga valjalo bi reći nešto o svakome od njih. Kao što je i već spomenuto, I. se stup mirovinskog osiguranja naziva i stupom generacijske solidarnosti, što znači da zaposlenici izdvajaju doprinose za mirovinsko osiguranje, dok se iz tih doprinosa isplaćuje mirovina sadašnjih umirovljenika. Osim doprinosa, navedeni se stup financira i iz državnog proračuna, što je, između ostalog, bio jedan od glavnih razloga pokretanja mirovinske reforme. Isto tako, kao što je već i navedeno, uplate u I. stup mirovinskog osiguranja obvezne su za sve osobe koje su u radnom odnosu ili obavljaju samostalnu ili profesionalnu djelatnost, a iznose 15% od ukupno 20%. S druge strane, tu je i II. stup mirovinskog osiguranja koji predstavlja obveznu individualnu kapitaliziranu štednju, pri čemu individualna štednja znači da je riječ o osobnoj imovini jer se uplaćena sredstva evidentiraju na osobnom računu svakog člana mirovinskog fonda, dok kapitalizirana štednja znači da se prilikom uplaćivanja u odabrani obvezni mirovinski fond ostvaruje i određeni prinos od tog ulaganja (HANFA, 2019). Ovaj je stup uveden u hrvatski mirovinski sustav reformom 2002. godine te je bio zamišljen u smislu da osiguranici izdvajaju 5% svoje bruto plaće u neki od privatnih mirovinskih fondova, dok su osiguranici između 40 i 50 godina, kako navodi UMFO (2011), mogli birati žele li izdvajati u II. stup i tako ostvarivati mirovine iz oba stupa. Novom su reformom izjednačena prava svih umirovljenika na način da svi imaju pravo izbora kakvu mirovinu žele primati. Također, kod II. se mirovinskog stupa osiguranicima daje više slobode prilikom izbora obveznog mirovinskog fonda i njegove kategorije. U tom je kontekstu važna

informiranost i upoznatost građana s pojedinim kategorijama kako bi mogli izabrati fond i kategoriju najbolju za sebe i svoju budućnost, budući da će se taj odabir jednog dana odraziti i na visinu same mirovine, odnosno kvalitetu života u trećoj životnoj dobi.

Svako mirovinsko društvo upravlja samo jednim mirovinskim fondom u svoje ime i za zajednički račun članova mirovinskog fonda, u skladu s odredbama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima. Isto tako, osiguranik može biti član samo jednog obveznog mirovinskog fonda i imati samo jedan osobni račun na koji se uplaćuju sredstva te se ona ne smatraju djelom imovine mirovinskog društva, već se drže i vodi briga o njima kod depozitara mirovinskog fonda (HANFA, 2019). Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima iz 2014. godine uvedeni su obvezni mirovinski fondovi kategorija A, B i C, koji se razlikuju po stupnju rizika koji osiguranici preuzimaju prilikom ulaganja. S obzirom na mogućnost vlastitog izbora fonda i kategorije, ukoliko osiguranici ne izvrše svoj izbor sami unutar mjesec dana od dana uspostavljanja njihova obveznog mirovinskog osiguranja, REGOS će sam izvršiti raspored u mirovinski fond kategorije A pod upravljanjem jednog od mirovinskih društava, ukoliko mu je do referentnog dana ostalo 10 ili više godina. U slučaju da mu je do spomenutog referentnog dana ostalo pet ili više godina, osiguranik će se rasporediti u mirovinski fond kategorije B, odnosno u mirovinski fond kategorije C, ukoliko ne ispunjava ni jedan od tih uvjeta (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, čl. 91,93). Mirovinski fond kategorije A svojom investicijskom strategijom i dobnim ograničenjem članstva namijenjen je mlađim osiguranicima II. stupa, te ga karakterizira najviši rizik ulaganja, za razliku od mirovinskog fonda kategorije C koji ima najmanji rizik, a koji je namijenjen osiguranicima koji uskoro idu u mirovinu. Tzv. zlatnu sredinu čine mirovinski fondovi kategorije B koji su namijenjeni osiguranicima koji su tek na sredini svog radnog vijeka, a u koje je prema starom Zakonu REGOS automatski svrstavao one koji nisu sami izvršili izbor fonda (HANFA, 2019). S godinama su osiguranici zanemarili ovaj dio mirovinskog osiguranja, što je i vidljivo iz grafičkog prikaza koji donosi HANFA. U prvih je pet godina promatranog razdoblja do 24,5% članova vodilo brigu o tome koji će obvezni mirovinski fond odabrati i u njega uplaćivati. Nakon 2009. godine pa sve do danas, sve manji udio osiguranika samostalno bira fond te taj posao prepušta REGOSU.

Odabir obveznog mirovinskog fonda

Slika 6 – Odabir obveznog mirovinskog fonda
(izvor: preuzeto od HANFA, 2019)

U Hrvatskoj trenutno postoje četiri obvezna mirovinska fonda: AZ, Erste Plavi, PBZ CO i Raiffeisen OMF, te svaki od njih podijeljen je na prethodno spomenute kategorije A, B i C. Prema podacima HANFA-e, najviše je osiguranika u mirovinskim fondovima kategorije B, što dolazi kao rezultat raspoređivanja REGOS-a. Najmanje se osiguranika nalazi u fondovima kategorije A, što i ne čudi s obzirom na visoku rizičnost.

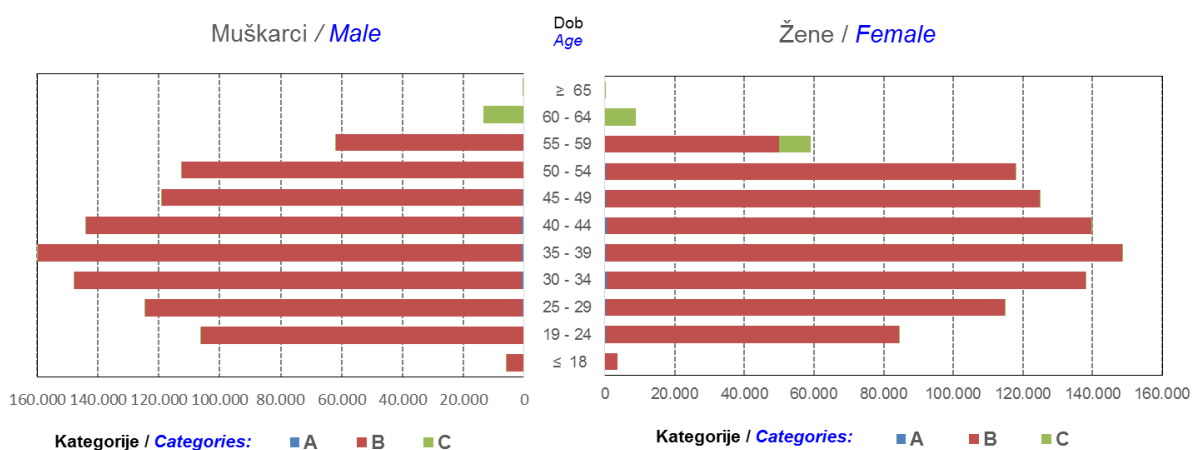
Tablica 1 - Članovi obveznih mirovinskih fondova prema kategorijama tijekom posljednjih 5 godina
(izvor: vlastita izrada prema HANFA, 19.04.2019)

	2014	2015	2016	2017	2018
OBVEZNI MIROVINSKI FONDOVI KATEGORIJE A	4.827	5.094	5.369	5.874	6.273
OBVEZNI MIROVINSKI FONDOVI KATEGORIJE B	1.685.594	1.707.104	1.755.823	1.810.704	1.896.361
OBVEZNI MIROVINSKI FONDOVI KATEGORIJE C	15.299	18.983	22.977	27.694	33.627
UKUPNO OBVEZNI MIROVINSKI FONDOVI	1.705.720	1.731.181	1.784.169	1.844.272	1.936.261

Prema podacima HANFA-e, može se primijetiti kako je u promatranom razdoblju ukupan broj osiguranika rastao, pa se tak povećavao i broj osiguranika u mirovinskim fondovima pojedinih kategorija. Tijekom prosinca prošle godine, broj je osiguranika u obveznim mirovinskim fondovima, u odnosu na prethodni mjesec, porastao za 6.636 članova. Promatrajući cjelokupnu 2018. godinu, čak 97,94% osiguranika bilo članom mirovinskog fonda kategorije B. Pri tome je najviše članova imao AZ obvezni mirovinski fond kategorije B s udjelom od 33,62% ukupnog broja osiguranika, dok ih je najmanje bilo u Erste Plavi obveznom mirovinskom fondu (16,64%). AZ OMF je i u ostalim kategorijama brojio najveći broj članova,

dok je drugo mjesto zauzeo Raiffeisen OMF. Najmanji udio ukupnog broja osiguranika imao je Erste Plavi obvezni mirovinski fond (HANFA, prosinac 2018).

S obzirom da se obvezni mirovinski fond odabire prilikom zaposlenja, ili pak razvrstavanje obavi REGOS, može se promatrati i struktura članova obveznih mirovinskih fondova prema dobi i prema spolu. Jasno je da muških osiguranika ima više nego li ženskih, no razlika i nije toliko velika (svega 55.000). Pri tome se može zaključiti kako je u oba slučaja oko 98% njih članom obveznog mirovinskog fonda kategorije B. Uspoređujući članstvo u preostale dvije kategorije, vidljivo je kako je članstvo u kategoriji A veće u muškaraca, dok je članstvo u kategoriji C veće u žena. Promatrajući strukturu članova prema dobi, uočava se kako je najviše osiguranika u dobi između 35 i 39 godina, a u stopu ih slijede osobe u dobi između 30 i 34 godine te 40 i 44 godine (HANFA, prosinac 2018).

Slika 7 - Struktura članova OMF-a prema dobi i spolu
(izvor: preuzeto iz HANFA, prosinac 2018.)

3.5.2. Dobrovoljna mirovinska štednja

Dobrovoljna mirovinska štednja ili tzv. III. mirovinski stup predstavlja mogućnost samostalnog preuzimanja odgovornosti za vlastita mirovinska primanja jer se ulaganjem u dobrovoljnu mirovinsku štednju ostvaruje pravo na dodatnu mirovinu. To znači da članom spomenutog stupa može biti tko god želi, neovisno o dobi i zaposlenju, dok trajanje članstva nije vremenski ograničeno. Štoviše, član dobrovoljnog mirovinskog fonda sam izabire visinu, trajanje i dinamiku uplata u sam fond, dok država kontinuirano radi na poticanju ulaganja u III. stup. Državni poticaji podrazumijevaju novčana sredstva iz državnog proračuna, a iznose 15% ukupno uplaćenog doprinosa pojedinog člana fonda u prethodnoj kalendarskoj godini (najviše do uloga od 5.000,00 kuna godišnje). To znači da ukoliko član u jednoj kalendarskoj godini

uplati maksimalnih 5.000 kuna na taj će se iznos dodati i državni poticaji u iznosu od 750 kuna (Ministarstvo financija, bez dat.). Ono što je također zanimljivo, a što ne omogućuju obvezni mirovinski fondovi, jest da osoba može biti član jednog ili više dobrovoljnih mirovinskih fondova, no državna joj poticajna sredstva dodaju na uplate izvršene samo u jednom dobrovoljnom mirovinskom fondu.

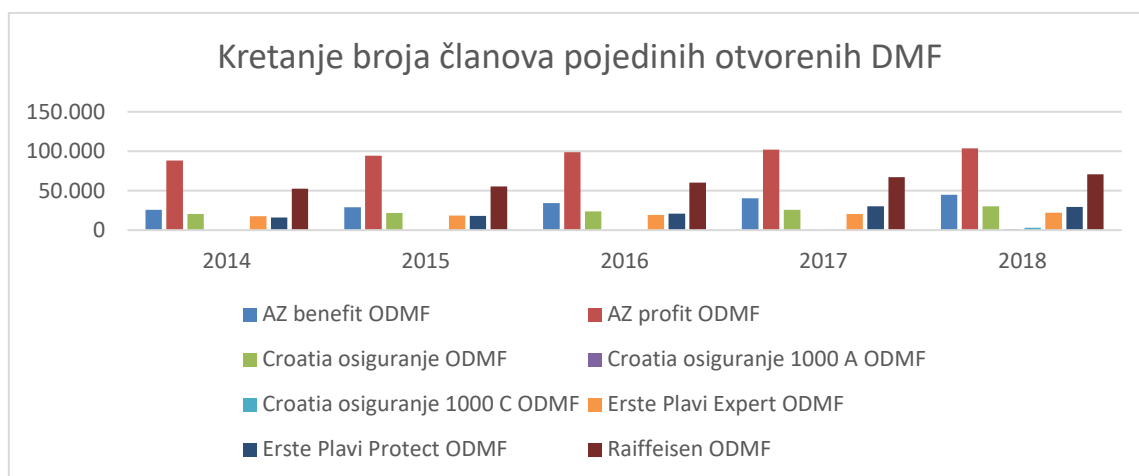
Osiguranici III. mirovinskog stupa pravo na isplatu mirovine ostvaruju s navršenih 55 godina života te je to jedini uvjet. Kada zadovolji navedeni uvjet, član može odabrati način na koji će mu sredstva biti isplaćena, što znači da može birati isplatu u obliku privremene, doživotne i/ili jednokratne mirovine⁹. Isto tako, član Fonda može birati hoće li mu isplatu provoditi mirovinsko osiguravajuće društvo, društvo za životno osiguranje koje ima dozvolu ili odobrenje za rad ili mirovinsko društvo, kada to član izabere, pod uvjetima iz Zakona o dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Pri tome se sva prikupljena sredstva na osobnom računu člana prenose instituciji koju je izabrao za izvršavanje isplate. S obzirom na uvjet pod kojim ostvaruje pravo na isplatu mirovine, može se uočiti kako osiguranik može biti u radnom odnosu, a da istovremeno prima mirovinu iz III. mirovinskog stupa.

U sklopu dobrovoljnih mirovinskih fondova razlikuju se otvoreni i zatvoreni dobrovoljni mirovinski fondovi. Otvoreni su namijenjeni svim fizičkim osobama, dok su zatvoreni predviđeni za zaposlenike određenog poslodavca koji je odlučio osnovati fond za svoje zaposlenike. Do prije dvije godine, u Hrvatskoj je djelovalo šest otvorenih mirovinskog fondova, dok su krajem studenog 2017. godine s radom počela još dva fonda. Tako danas djeluju četiri društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima koja upravljaju s ukupno 8 otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova, a to su: Raiffeisen DMF, AZ Profit, AZ Benefit, Erste Plavi Expert, Erste Plavi Protect, Croatia osiguranje te Croatia osiguranje 1000A i Croatia osiguranje 1000C.

Već godinama AZ profit ODMF broji najveći broj članova, te je s 88.104 člana, koliko ih je bilo na početku promatranog razdoblja, 2018. godinu završio je s više od 103.600 članova. drugo mjesto po broju članova zauzima Raiffeisen ODMF koji je 2018. godinu završio sa 70.725 članova. Najmanje osiguranika, dakako, broje novi fondovi kod kojih se može uočiti porast za oko 1.100, odnosno 3.140 članova unutar godinu dana. Promatrajući ukupan broj članova ovih fondova, jasno je kako on iz godine u godinu raste. Najveći je porast u iznosu od 11,18% zabilježen 2017. godine kada je izbrojeno 28.747 novih članova, u odnosu na

⁹ Zakon o mirovinskom osiguranju (Nar. nov., pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019.)

prethodnu godinu, a ta brojka i dalje raste, što se smatra vrlo dobrim pokazateljem. No, u odnosu na ukupan broj osiguranika, djelom dobrovoljne mirovinske štednje nije ih ni trećina.

Grafički prikaz 6 - Kretanje broja članova pojedinih otvorenih DMF
(izvor: vlastita izrada prema HANFA, prosinac 2014. – prosinac 2018.)

Kao što je i spomenuto, unutar dobrovoljnih mirovinskih fondova postoje i oni zatvoreni koji su pod pokroviteljstvom poslodavca, sindikata ili udruge samostalne djelatnosti ili pak je riječ o samozaposlenoj osobi. Kao i kod otvorenih fondova, država uplatom iz proračuna potiče mirovinsku štednju, a članovi zatvorenih fondova imaju pravo i na dodatne poticaje koje uplaćuje poslodavac, odnosno pokrovitelj fonda. Izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak, propisano je da se subvencije dobrovoljne mirovinske štednje koje pokrovitelj fonda plaća za svoje radnike više ne smatraju plaćom do iznosa od 500,00 kuna mjesečno, odnosno 6.000,00 kuna godišnje, a istovremeno je za poslodavca taj iznos porezno priznati izdatak. Prema podacima HANFA-e, u Hrvatskoj trenutno postoji 21 zatvoreni dobrovoljni mirovinski fond kojima upravljaju već spomenuta društva za upravljanje. Najvećim brojem fondova upravlja AZ Benefit d.o.o., a kao novost može se istaknuti Zatvoreni DMF FINE koji je s radom započeo ove godine pod upravljanjem Croatia osiguranje mirovinskog društva. Ono što ih je motiviralo i potaknulo na takav potez, navode iz FINE, da na taj način nastoje promicati trajne vrijednosti za zaposlenike i osiguranje zaštite njihove dobrobiti i nakon završetka radnog vijeka (Poslovni dnevnik, 22.01.2019.).

Tablica 2 - Popis zatvorenih DMF i društava koja njima upravljaju
(izvor: vlastita izrada prema HANFA, bez dat.)

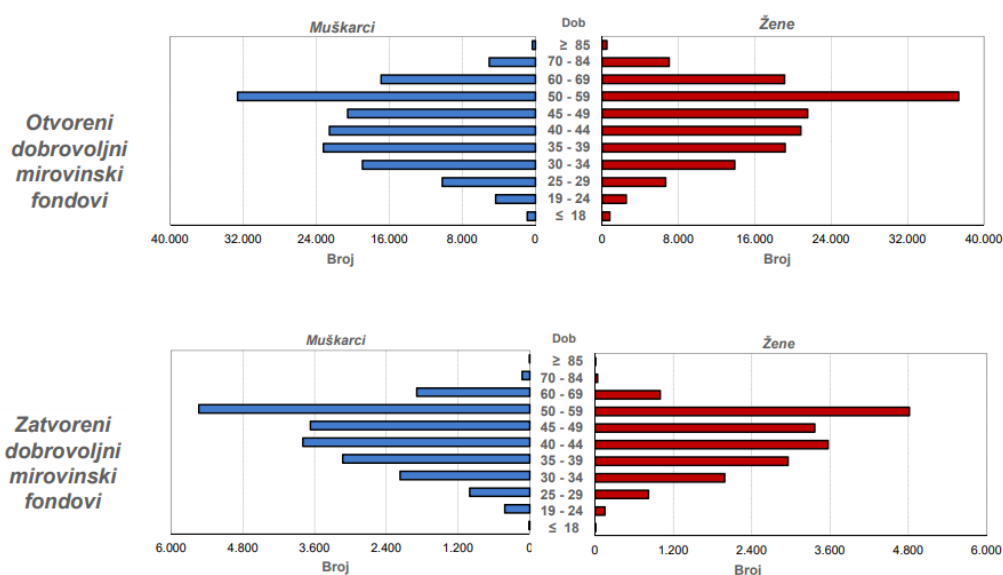
DRUŠTVO ZA UPRAVLJANJE	ZATVORENI DMF
Allianz ZB d.o.o. društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima	Auto Hrvatska zatvoreni DMF
	AZ DALEKOVOD zatvoreni DMF
	AZ HKZP zatvoreni DMF
	AZ Treći horizont zatvoreni DMF
	AZ VIP zatvoreni DMF
	AZ ZABA zatvoreni DMF
	AZ Zagreb zatvoreni DMF
CROATIA osiguranje mirovinsko društvo za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondom d.o.o.	CROATIA OSIGURANJE zatvoreni DMF
	Zatvoreni DMF FINE
	Zatvoreni DMF HEP grupe
	Zatvoreni DMF Hrvatskih autocesta
ERSTE d.o.o. – društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima	ERSTE zatvoreni DMF
	NESTLE zatvoreni DMF
	Polijski zatvoreni DMF
	POŠTA zatvoreni DMF
	Zatvoreni dobrovoljni cestarski mirovinski fond
Raiffeisen društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima d.d.	Raiffeisen zatvoreni DMF
	Zatvoreni DMF Ericsson Nikola Tesla
	Zatvoreni DMF Hrvatskog liječničkog sindikata
	Zatvoreni DMF NOVINAR
	Zatvoreni DMF T-HT

Uvidom u kretanje broja članova obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova, jasno je vidljivo kako u oba slučaja brojka raste, što je u stvari vrlo dobar pokazatelj. No, ukoliko se kretanje broja članova pojedinih vrsta mirovinskih fondova sagleda s kvantitativne strane, uočava se kako od ukupnog broja osiguranika, ni trećina njih nije dio dobrovoljne mirovinske štednje. Također, može se uočiti porast broja članova u zatvorenim dobrovoljnim mirovinskim fondovima, što se može, između ostalog, zahvaliti i pojavi novih fondova, no brojka je i dalje niska. Problem bi se mogao naći u tome što osiguranici ne daju suglasnost za ovakav tip uplata i štednje, no isto tako i da poslodavci ne potiču dovoljno svoje zaposlenike na ovakav način štednje za mirovinu.

Grafički prikaz 7 - Usporedba članova mirovinskih fondova
(izvor: vlastita izrada prema HANFA, prosinac 2014. – prosinac 2018.)

Prema podacima HANFA-e, na kraju je prošle godine članom otvorenih DMF-ova bilo 305.060 osoba, od čega je bilo 51,02% muškaraca te 48,98% žena. U oba je spola najviše članova bilo u dobi između 50 i 59 godina, nakon čega slijede osobe u dobi između 35 i 44 godine kod muškaraca, odnosno 40 i 49 godina kod žena. Otvoreni dobrovoljni mirovinski fondovi broje najmanje članova u dobi manjoj od 18 godina i većoj od 85 godina. Ukoliko se promatraju zatvoreni dobrovoljni mirovinski fondovi, također se vidi kako je u ukupnom broju članova bilo više muškaraca nego li žena. Ponovno je najveći članova u dobi između 50 i 59 godina, no ovdje se nalazi razliku u tome što je udio muških članova u veći u odnosu na ženske članove, što u otvorenim fondovima to nije bio slučaj.

Grafički prikaz 8 - Članovi otvorenih i zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova prema spolu i dobi
(izvor: preuzeto od HANFA, prosinac 2018)

4. Istraživanje mirovinske pismenosti

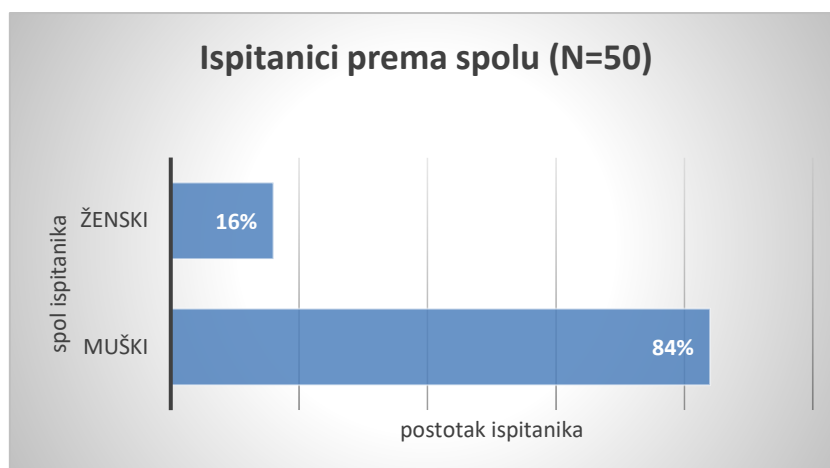
Pregledom dostupne literature i analizom provedenih istraživanja na temu financijske i mirovinske pismenosti, uočeni su poražavajući rezultati na razini Republike Hrvatske kao cjeline. Upravo se zbog toga naglašava važnost njezina promicanja i poticanja, kako bi građani bili više informirani te racionalno raspolagali imovinom, donosili pametne financijske odluke i pravovremeno planirali vlastitu mirovinu. Kako bi se tema sagledala malo pobliže, radi usporedbe s rezultatima istraživanja na nacionalnoj razini, provedeno je i istraživanje mirovinske pismenosti na razini jedne poslovne jedinice.

4.1. Metode i ciljevi istraživanja

S obzirom na temu ovog rada, cilj je istraživanja bilo sagledati mirovinsku pismenost na daleko užoj razini nego li je nacionalna. Na temelju analize rezultata istraživanja koje je provela agencija Ipsos 2016. godine, zaključuje se kako rezultati nisu zadovoljavajući, a prilikom predstavljanja rezultata, navedene su i skupine koje daju najlošije rezultate. Ovim se putem željelo ispitati utječe li uistinu razina završenog školovanja, okruženje u kojem pojedinac živi i slični parametri koji su prethodno navedeni. Pitanja su uglavnom vezana uz poznavanje osnovnih elemenata i načina funkcioniranja mirovinskog sustava Republike Hrvatske, uz osvrt na trenutno aktualnu mirovinsku reformu.

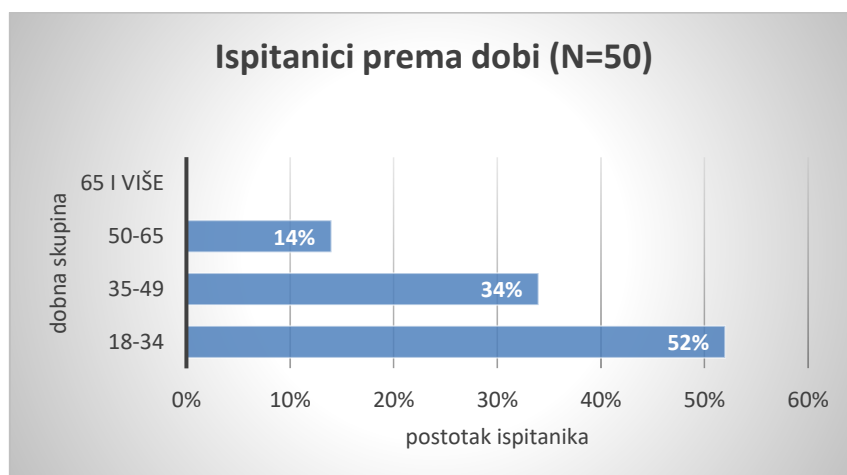
U istraživanju je sudjelovalo transportno poduzeće koje čini 100-tinjak zaposlenika, pri čemu je 15 zaposlenih u uredu, a ostalo su vozači, mehaničari i sl.. Svi su zaposlenici građani Varaždinske županije te, u najvećoj mjeri, imaju završenu srednju školu, dok je nekolicina s višom ili visokom stručnom spremom. Istraživanje je provedeno pomoću anketnog upitnika koji su ispitanici ispunjavali u fizičkom obliku. Zaposlenici u odjelu računovodstva, disponenti i mehaničari upitnik su ispunili odmah, dok su upitnici ispunjavani od strane vozača prikupljeni nekoliko dana, ovisno o tome kako su se vraćali s puta. Anketni se upitnik sastojao od 16 pitanja zatvorenog tipa, koja su dana u prilogu na kraju rada, a rezultati samog istraživanja prikazani su zbirno te slijede u nastavku. Anketno je ispitivanje provedeno tjedan dana, od 15. svibnja 2019. do 22. svibnja 2019. godine, a u sam je uzorak činilo 50 ispitanika.

S obzirom na tip poduzeća, odnosno njegovu djelatnost, za pretpostaviti je kako najveći udio čine zaposlenici muškog spola. Tako je od ukupno 50 ispitanika, 84% muškaraca, dok je ostatak od 16% ispitanika ženskog spola. Spolna je struktura vidljiva na grafičkom prikazu 9.

Grafički prikaz 9 - Struktura ispitanika prema spolu
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Isto tako, ispitanici se mogu promatrati i prema dobnoj strukturi, pri čemu je ipak najviše onih u dobi između 18 i 34 godine (52%). Najvećim su djelom to vozači, mehaničari i tek nekolicina disponentata, dok udio onih između 35 i 49 godina većim djelom čine disponenti i osobe zaposlene u odjelu računovodstva. U dobi između 50 i 65 godina tek je 14% ispitanika, pri čemu je to nekoliko vozača i sam direktor poduzeća.

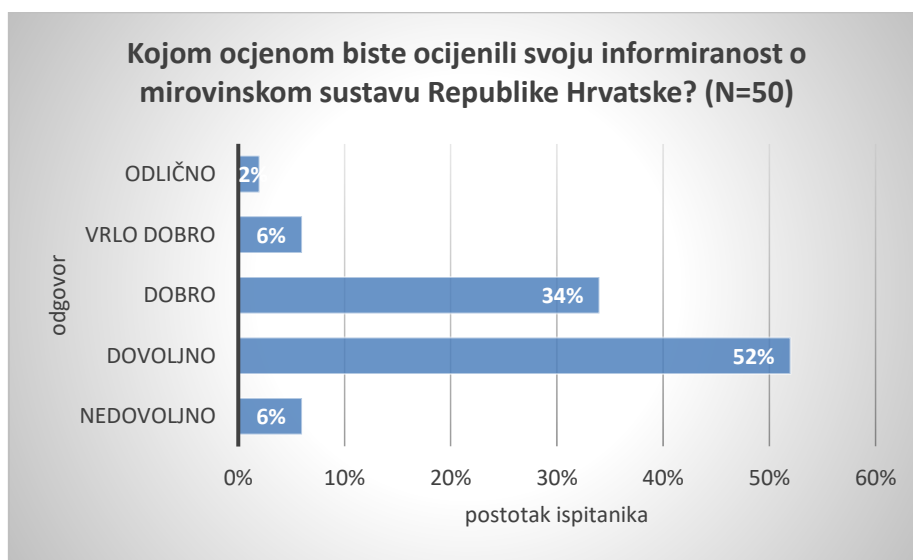

Grafički prikaz 10 - Struktura ispitanika prema dobi
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

4.2. Rezultati istraživanja

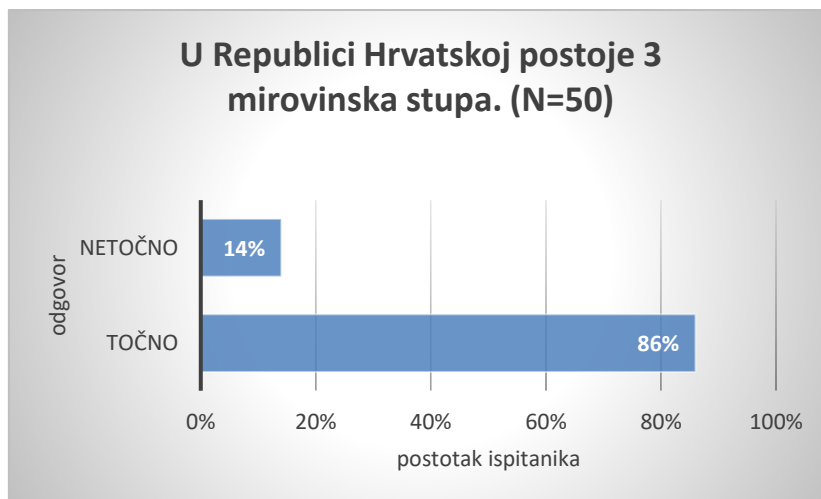
Prije samog ispitivanja znanja o hrvatskom mirovinskom sustavu, željelo se saznati kojom bi ocjenom ispitanici ocijenili vlastito znanje i informiranost o mirovinskom sustavu. Više

od polovice ispitanika (52%) svoju je informiranost ocijenilo ocjenom 2 (dovoljno), dok tek nekolicina smatra svoju informiranost i znanje vrlo dobrim, štoviše odličnim. Budući da je najveći dio ispitanika sebe ocijenio dvojkom, odnosno solidnom trojkom, može se zaključiti kako su ispitanici svjesni svoje nedovoljne informiranosti, no po tom pitanju se poduzimaju ništa. U nastavku slijede odgovori na postavljena pitanja temeljem kojih će se ocijeniti razina njihove mirovinske pismenosti.

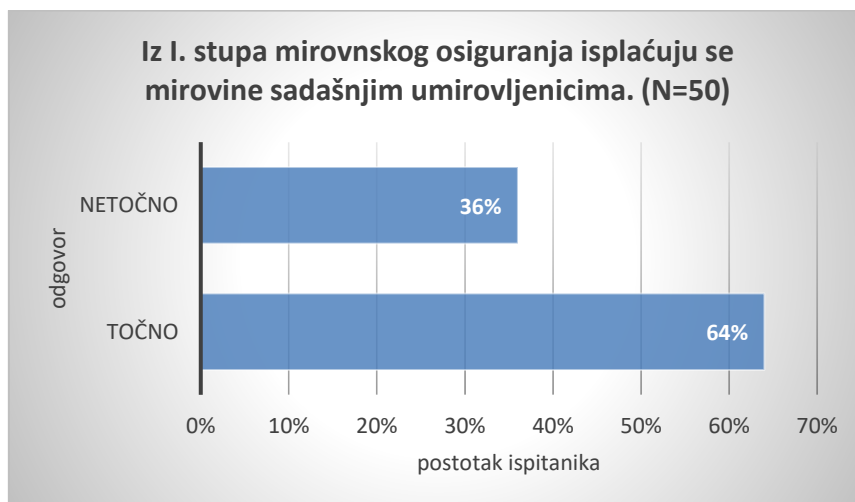
Grafički prikaz 11 - Vlastita ocjena informiranosti ispitanika o hrvatskom mirovinskom sustavu
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

S obzirom na danu tvrdnju „U Republici Hrvatskoj postoje 3 mirovinska stupa.“, od ispitanika se očekivalo da ju potvrdne ili negiraju, odnosno da odaberu je li navedena tvrdnja točna ili ne. Pri tome je 86% njih dalo potvrdan odgovor, što ukazuje na to da ispitanici znaju najosnovniju činjenicu vezanu uz mirovinski sustav Republike Hrvatske. No, isto je tako čak 14% njih označilo „Netočno“ kao odgovor, što znači da ipak postoje i oni koji s navedenom činjenicom nisu upoznati.

Grafički prikaz 12 - Tvrdnja kako u Hrvatskoj postoje 3 mirovinska stupa
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

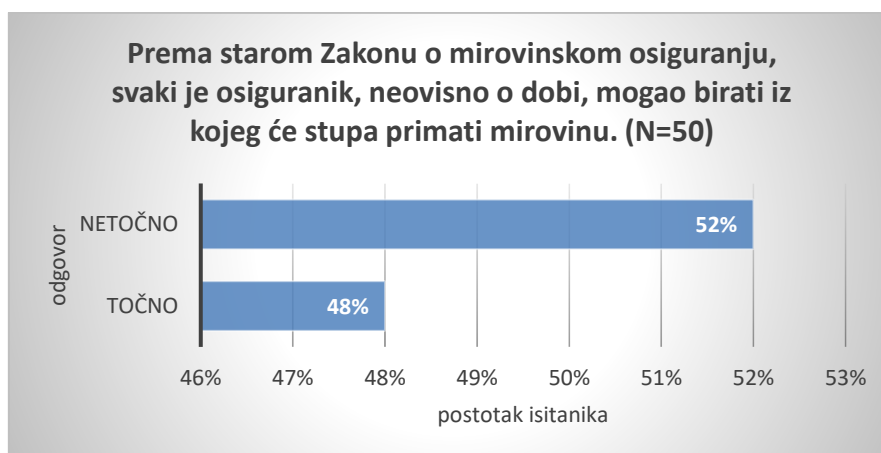
Slijedeća je tvrdnja također tražila potvrdu točnosti. Pri tome je 64% ispitanika dalo točan odgovor na tvrdnju vezanu uz međugeneracijsku solidarnost. S druge je strane čak 34% ispitanika negiralo navedenu tvrdnju, što ukazuje ne samo na lošu upoznatost s pojmom međugeneracijske solidarnosti, već se to može i povezati s prethodnom tvrdnjom koja je pokazala kako nekolicina zaposlenika ipak nije čula za mirovinske stupove.

Grafički prikaz 13 - Upoznatost ispitanika sa stupom međugeneracijske solidarnosti
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

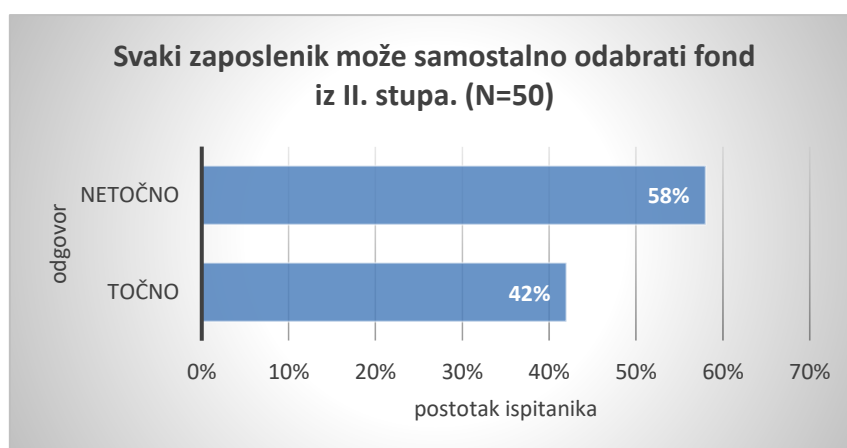
Slijedeća je tvrdnja obuhvatila promjenu Zakona o mirovinskom osiguranju koji je na snazi od početka ove godine, a istražuje informiranost o nejednakim pravima izbora o stupu iz kojeg se prima mirovina. Ova je tvrdnja u principu netočna, s obzirom da su novim Zakonom izjednačena prava, neovisno o dobi, dok do kraja prošle godine to nije bilo tako. 52% ispitanika

prepoznalo je promjenu, no u pitanje se dovodi jesu li ovakvi rezultati puka sreća ili su ispitanici uistinu o tome informirani.

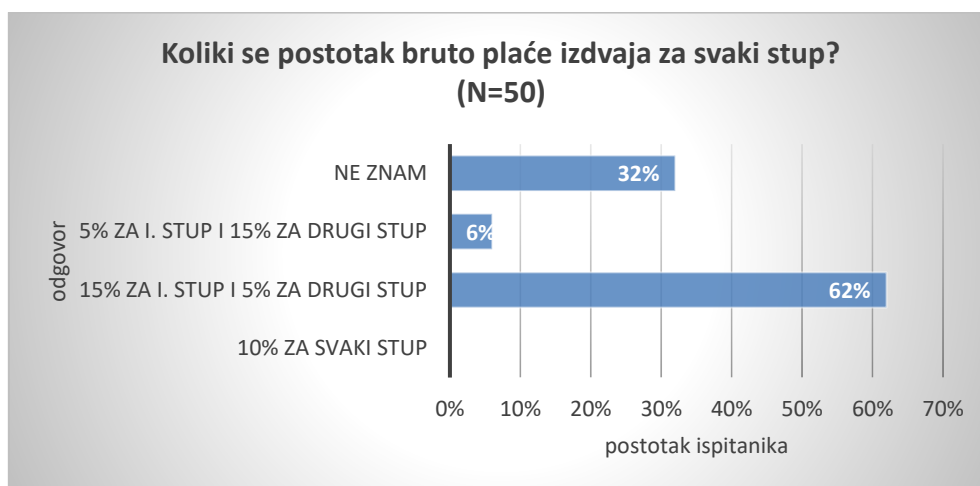
Grafički prikaz 14 - Upoznatost ispitanika s promjenama Zakona o mirovinskom osiguranju
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Nadalje, pred svakog je ispitanika ponovno stavljena tvrdnja vezana uz samostalan odabir fonda iz II. stupa, a koju su mogli potvrditi ili negirati. Budući da II. stup daje više slobode od I. stupa, i to upravo u pogledu samostalnosti prilikom odabira mirovinskog stupa u koji osiguranik želi izdvajati, analizom rezultata zaključuje se kako ispitanici s time nisu upoznati. Čak je 58% njih odabralo „Netočno“ kao odgovor, što je pomalo začuđujuće, s obzirom na udio točnih odgovora na prethodnim pitanjima.

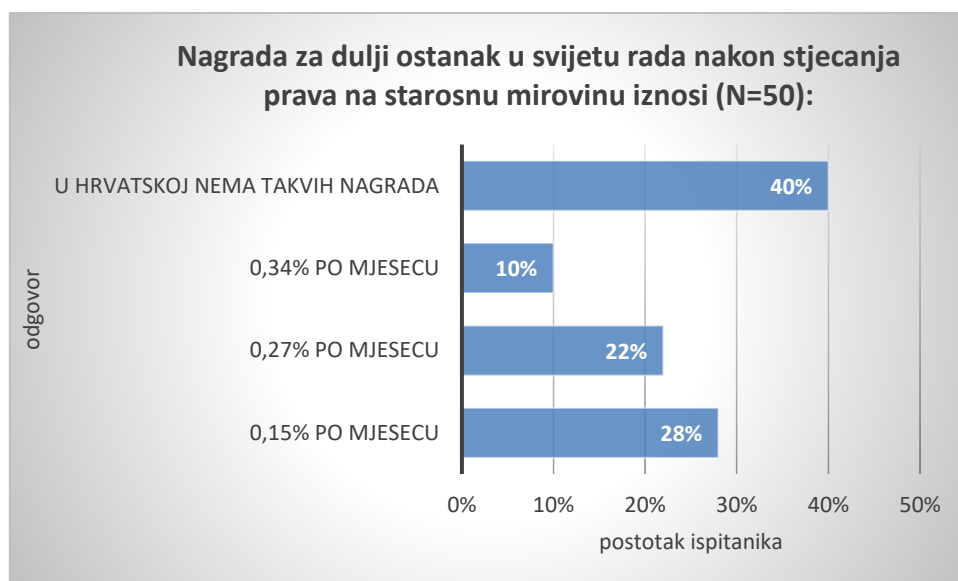
Grafički prikaz 15 - Upoznatost sa samostalnim odabirom fonda iz II. stupa
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

S obzirom da ispitanici većim djelom ipak znaju kako izdvajaju u I. i II. mirovinski stup, postavlja im se pitanje u kojem postotku izdvajaju u svaki od njih. 62% ispitanih zaposlenika promatranog poduzeća odabralo je točan odgovor te je upoznato s postotkom od 15% za I. stup i 5% za II. stup. S druge strane, čak je 6% ispitanika kao odgovor odabralo 5% za I. stup i 15% za II. stup, što vjerojatno ukazuje na to kako otprilike znaju o kojim je postocima riječ, no nisu sigurni koji se postotak odnosi na koji stup. Ono što je začudilo jest udio od 32% ispitanika koji su odabrali „Ne znam“ kao odgovor, no on zapravo potvrđuje kako su ispitanici svoju informiranost ocijenili realnom ocjenom.

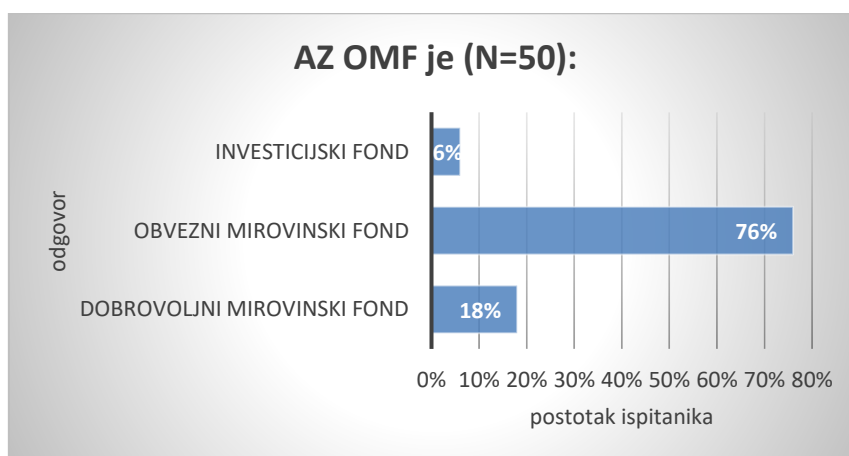
Grafički prikaz 16 - Informiranost o izdvajaju u mirovinske stupove
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

U slijedećem su pitanju ispitanici trebali odgovoriti kolika je nagrada za dulji ostanak u svijetu rada nakon što osiguranik stekne pravo na starosnu mirovinu. Budući da je prema starom Zakonu o mirovinskom osiguranju ona iznosila 0,15% po mjesecu, a sada je povećana na 0,34%, ovi odgovori uglavnom su podjednako zastupljeni (22% - 28%). Isto tako, kao ponuđeni odgovor dolazi i „u Hrvatskoj nema takvih nagrada“, stavljen radi mišljenja većine Hrvata kako je u njihovoj državi stanje ionako loše, a država ni u snu ne bi dala nikakvu nagradu. Ono što je začudilo jest kako je taj odgovor odabrao najveći udio ispitanika, njih čak 40%.

Slika 8 - Upoznatost s nagrađivanjem za dulji ostanak u svijetu rada
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

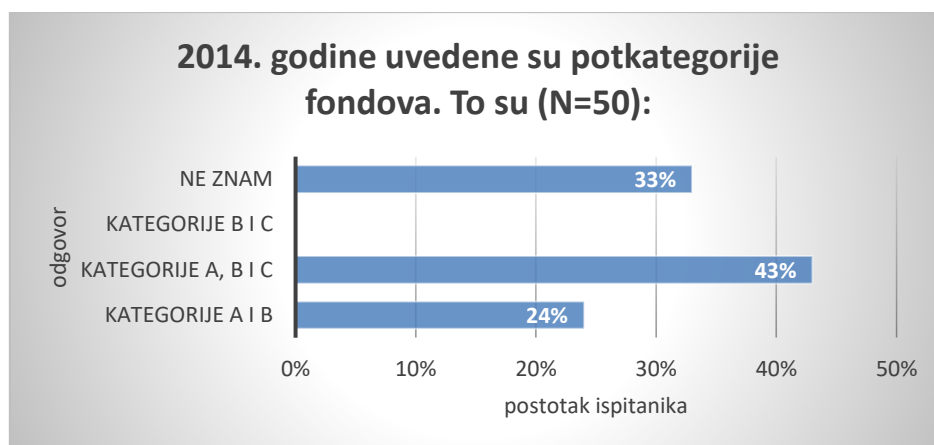
Jasno je da je OMF kratica za pojam obvezni mirovinski fond, te je ovo pitanje kreirano u cilju logičkog zaključivanja i povezivanja, što je i učinilo 76% ispitanika. No, 18% njih odgovorilo je kako je AZ OMF dobrovoljni mirovinski fond te se čak našla i jedna tvrdnja kako je to investicijski fond, što je uistinu začudilo, s obzirom na jednostavnost pitanja. Pretpostavka je kako su pojedini ispitanici registrirali OMF kao dio naziva, budući da je riječ o AZ fondu, te kako je ovo vjerojatno trik pitanje koje bi moglo navesti na previše očiti odgovor.

Slika 9 - Klasificiranje AZ OMF-a prema tipu
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

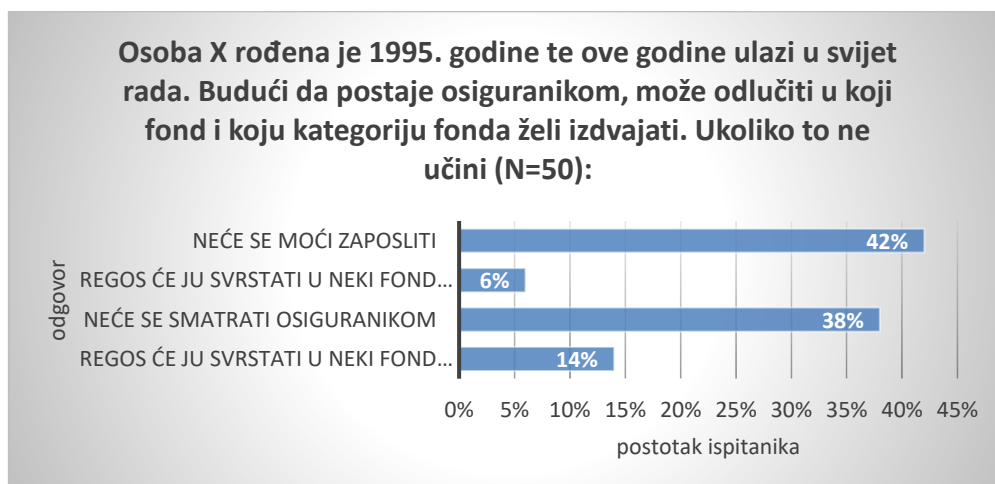
Budući da su potkategorije mirovinskih fondova u Hrvatskoj prisutne već 5 godina, ovim se putem željelo ispitati u kojoj su mjeri ispitanici informirani o njihovom postojanju. 42%

ispitanika upoznato je s činjenicom kako postoje 3 potkategorije fondova, dok je čak 24% njih mislilo kako ipak postoje samo dvije (A i B). Trećina je ispitanika ipak bila toliko iskrena da je odabrala „Ne znam“ kao odgovor. Na temelju ovog odgovora može se zaključiti kako je vrlo mali udio ispitanika sam birao fond i kategoriju iz II. mirovinskog stupa.

Slika 10 - Informiranost o postojanju potkategorija obveznih mirovinskih fondova (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Da će REGOS sam svrstati osiguranika u neki od obveznih mirovinskih fondova, u ovom slučaju, kategorije A, znalo je 38% ispitanika, dok se 42% njih odlučilo za svrstavanje u kategoriju B. Ovo bi bio točan odgovor da nije bilo promjena Zakona o mirovinskom osiguranju i mirovinske reforme. Novim je Zakonom propisano da se mlađe generacije svrstavaju u najrizičniju kategoriju, dok se kasnije mogu prebaciti u kategoriju B, ovisno o tome koliko im je godina ostalo do umirovljenja.

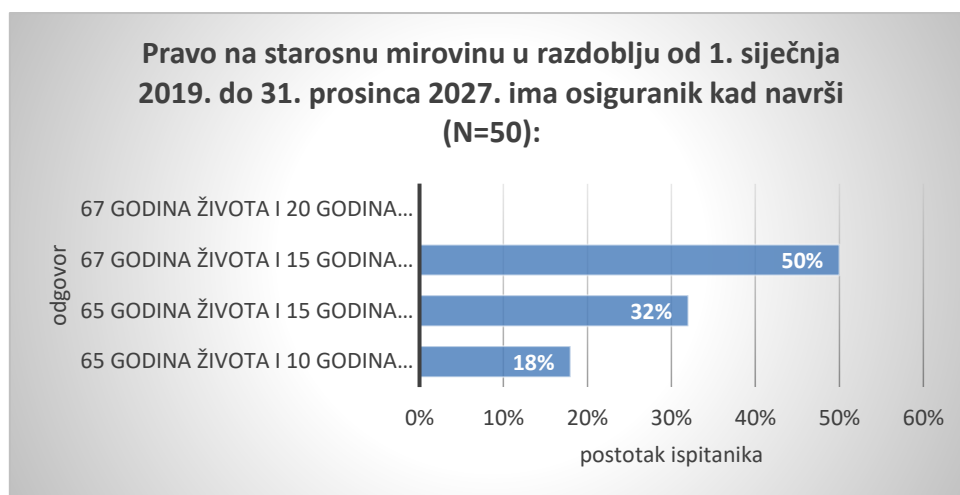
Grafički prikaz 17 - U kojoj su mjeri ispitanici upoznati sa svrstavanjem osiguranika u fondove od strane REGOS-a (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Na slijedeće pitanje o mogućnosti nasljeđivanja sredstava u II. stupu, 52% ispitanika dalo je točan odgovor. No isto je tako 48% njih smatralo kako nasljeđivanje nije moguće, što se može povezati s onim pitanjem o nagrađivanju za dulji ostanak u svijetu rada. Zaključuje se kako su ispitanici pretpostavili da sredstva ne mogu biti naslijeđena, već u određenim slučajevima država zadržava sva sredstva koja je osiguranik prikupio tijekom godina staža.

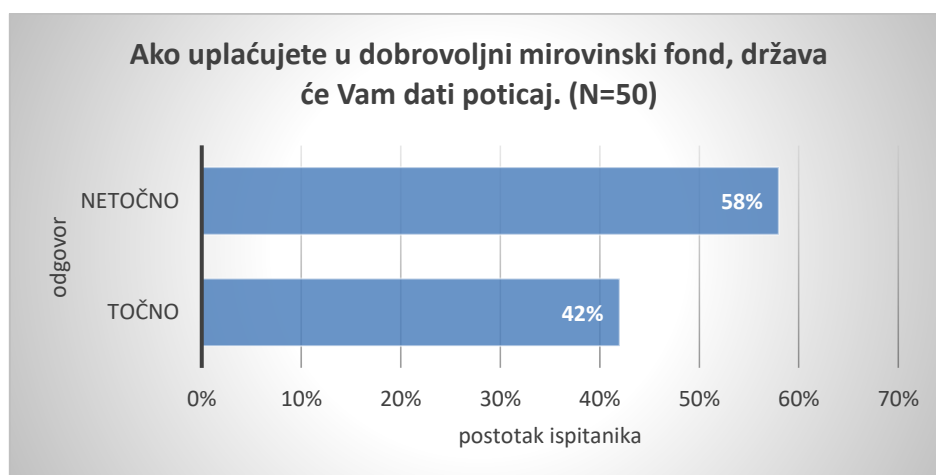
Grafički prikaz 18 - Informiranost o mogućnosti nasljeđivanja sredstava u II. stupu
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

S obzirom na promjene Zakona o mirovinskom osiguranju i aktualnoj inicijativi „67 je previše“, ovim se pitanjem očekivalo kako će ispitanici u najvećoj mjeri odabirati odgovor „67 godina života i 15 godina mirovinskog staža“, no 50% ispitanika ipak je upoznati sa Zakonom prema kojem se do kraja 2027. godine u mirovinu odlazi sa 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Također, zanimljivo je kako je prvotna pretpostavka bila na dobro putu ka ostvarenju, s obzirom da je 32% ispitanika odabralo pretpostavljeni odgovor. Također, uočava se kako je 18% ispitanika mislilo da je za umirovljenje potrebno 20 godina mirovinskog staža. Zašto je mišljenje takvo, može se samo nagađati, a kao jedna od solucija može se navesti i neko logičko razmišljanje o povećanju starosne dobi pa je, u skladu s time potrebno i više mirovinskog staža.

Grafički prikaz 19 - Koliko ispitanici prate izmjene Zakona vezane uz ispunjenje uvjeta za stjecanje starosne mirovine (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

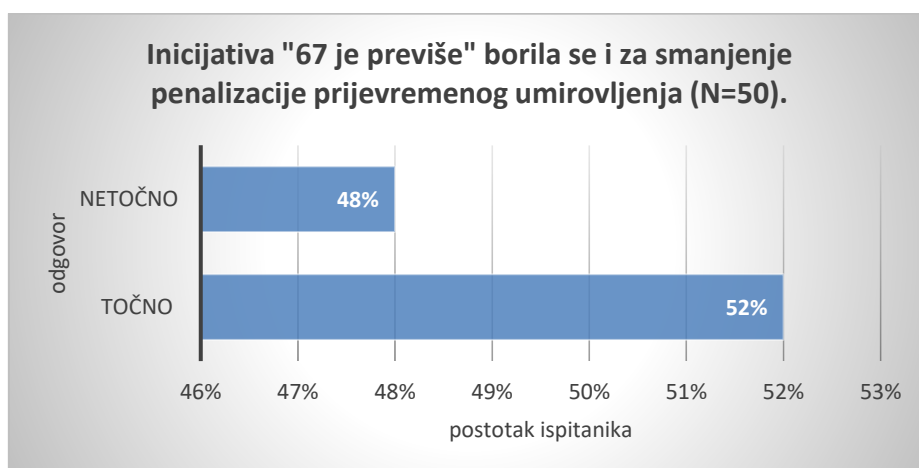
Kratak osvrt u istraživanju stavljen je i na dobrovoljnu mirovinsku štednju, kojim se željelo istražiti jesu li ispitanici informirani o njenim prednostima, a istovremeno ih i podučiti o mogućnosti dobivanja poticaja ukoliko se na takvu štednju i odluče. Uvidom u rezultate, zaključuje se kako je 58% ispitanika zasigurno neinformirano o ovakvom načinu štednje za treću životnu dob. S druge strane, pretpostavka je da ni ostatak od 42% ispitanika nije u potpunosti upoznat s time, iako su dali točan odgovor. Možda dio njih zna za mogućnost poticaja od strane države, no vjeruje se kako je većina ipak slučajno pogodila.

Grafički prikaz 20 - Informiranost o poticajima za dobrovoljnu mirovinsku štednju (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Posljednjim se pitanjem željela ispitati informiranost o trenutnim aktualnostima prisutnima na hrvatskoj javnoj sceni. Kao što je i prethodno navedeno, u prvom planu inicijative

jest bila borba za smanjenje starosne dobi, no isto tako borila se i za smanjenje penalizacije prijevremenog umirovljenja, s obzirom da je novim Zakonom penalizacija malo porasla. Od ispitanika se tražilo da potvrde, odnosno negiraju zadanu tvrdnju, pri čemu je uspješno odabralo odgovor samo 48% ispitanika. Većina je ipak, iako zna za spomenutu inicijativu, nedovoljno s njome upoznata, stoga je njihov odgovor bio pogrešan.

Grafički prikaz 21 - Informiranost o trenutnim događajima u javnosti Republike Hrvatske
(izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

Temeljem provedenog istraživanja na konkretnom poduzeću i ispitivanjem upoznatosti njegovih zaposlenika s mirovinskim sustavom, može se zaključiti kako je razina mirovinske pismenosti na prosječnoj razini. Ispitanici uglavnom znaju kako postoje 3 mirovinska stupa te koliki postotak svoje plaće izdvajaju u svaki od njih. Također, upoznati su s pojedinim uvjetima za stjecanje starosne mirovine, no ono što začuđuje jest neinformiranost o nasljeđivanju sredstava te poticajima koje mogu ostvariti ukoliko ulažu u dobrovoljne mirovinske fondove. Kao i na razini Hrvatske, dodatno informiranje o aktualnostima i zakonskoj regulativi itekako je potrebno i na razini poslovnog subjekta. Drugim riječima, ovim je istraživanjem potvrđeno prosječno znanje pojedinaca te potreba za vođenjem vlastite brige o svojim budućim financijama.

5. Zaključak

Iako je financijska pismenost interes brojnih znanstvenika i istraživača već 20-ak godina, sam pojam u Hrvatskoj je još relativno nov. Definicije samog pojma su brojne, kako u stranoj tako i u hrvatskoj literaturi, no sve se one zapravo svode na isto: kombinaciju znanja o pojedinim financijskim konceptima i njihove praktične primjene. Kako bi se izbjegli potencijalni rizici od upadanja u dugove i slične probleme, a samim time povećale dobre i učinkovite financijske odluke, financijska pismenost danas nosi veliku važnost koja se kroz razne programe i poticanja nastoji povećati još i više. Ono što je vjerojatno najviše uzdrmalo građane te time pobudilo svijest o važnosti racionalnog raspolaganja novcem nedavna je financijska kriza. No, isto su tako prisutni i brojni drugi negativni trendovi zbog kojih se važnost same pismenosti naglašava u izrazito velikoj mjeri.

Kao osnovni problem s kojim se suvremena populacija bori zasigurno je proces starenja stanovništva i produljenje trajanja životnog vijeka, čime se povećava udio stare populacije. Upravo je navedena populacija izrazito slabo informirana o financijskim proizvodima i mogućnostima koje oni nude, a time narušava i financijsku pismenost na nacionalnoj razini. Prema istraživanjima koja su u radu obrađena, može se zaključiti kako su Hrvati upoznati s pojmovima kao što su tekući i žiro račun, kartice za bankomat i sl., no velik udio nikad nije čuo za riječ sekuritizacija niti su upoznati s investicijskim fondovima i sl.. Promatrajući novija istraživanja, Hrvatska se, u odnosu na druge zemlje OECD-a, nalazi u tzv. zlatnoj sredini, pri čemu je na sam rezultat u najvećoj mjeri utjecala loša ocjena vezana uz financijsko ponašanje. Kao najkritičnije skupine mogu se izdvojiti mladi do 19 godina, osobe starije od 65 godina te kućanstva s niskim primanjima, što znači da je razina financijske pismenosti najviša u zreloj dobi. Nadalje, demografsko starenje uzrokuje i brojne druge probleme, primjerice sa zapošljavanjem. Samim time u pitanje se dovodi stabilnost i održivost mirovinskog sustava, stoga bi se ovaj problem trebao razmotriti vrlo ozbiljno. Ono što valja naglasiti jest da pored poznavanja financijskih koncepata, financijska pismenost zahtjeva i poznavanje kompleksnosti mirovinskog sustava te svih njegovih mogućnosti i ograničenja. Na taj način građani mogu utjecati na visinu vlastitih primanja u trećoj životnoj dobi i osigurati si primjeren životni standard u starosti. U ovom su kontekstu umirovljenici ponovno izrazito slabo informirani o oblicima štednje, a što je najgore, kanale informiranja koriste izrazito malo. Upravo je zbog toga vrlo važno poticati umirovljenike, ali i ostale građane, na veću informiranost o financijskim proizvodima i uslugama, te veću brigu o životu u starosti.

Kada je riječ o hrvatskom mirovinskom sustavu, svakom je pojedincu poznato kako postoje 3 mirovinska stupa, a svaki od njih predstavlja svojevrsnu štednju za život nakon

umirovljenja. Pri tome se obvezna mirovinska štednja odnosi na sve građane koji dio svoje bruto plaće izdvajaju za doprinose u prvi i drugi stup. Prvi je stup „fiksni“ s obzirom da ne nudi nikakvu mogućnost izbora, za razliku od drugog stupa u kojem osiguranici mogu birati u koji će mirovinski fond i kategoriju izdvajati. Birati mogu između 4 obvezna mirovinska fonda, pri čemu svaki od njih podrazumijeva A, B i C kategoriju, ovisno o stupnju rizika koju sa sobom nosi. B kategorija karakteristična je po srednjem stupnju rizika, stoga broji i najviše članova. S druge strane, dobrovoljni mirovinski fondovi broje izrazito malo osiguranik, bez obzira što se ulaganja u njih potiču i od strane države (do 5.000,00 kn godišnje). Ulaganje u dobrovoljne fondove zapravo pokazuje u kojoj mjeri građani sami preuzimaju odgovornost za vlastita primanja i osiguravaju dodatnu mirovinu, no u Hrvatskoj ulagači u dobrovoljne fondove ne čine ni trećinu ulagača u obvezne mirovinske fondove. Na temelju tih rezultata, može se zaključiti kako je planiranje za umirovljeničke dane vrlo slabo, čemu svjedoče i rezultati istraživanja financijske i mirovinske pismenosti. Dakako, spomenuti se rezultati odnose na Hrvatsku kao cjelinu, a kako bi se uvidjelo ovisi li pismenost zaista o završenom obrazovanju, okruženju u kojem pojedinac živi i sličnim parametrima, provedeno je istraživanje na razini jednog poslovnog subjekta. Naime, rezultati i nisu toliko poražavajući, što znači da je većina ispitanika upoznata s mirovinskim sustavom i načinom na koji funkcionira. Dakako, mjesta za napredak ima u svakom segmentu pa tako i ovdje, stoga je važno poduzimati određene mjere te kontinuirano poticati građane na dodatne edukacije i informiranja o financijskim konceptima. Na taj način unaprijedila bi se financijska pismenost, a zasigurno i cjelokupno hrvatsko gospodarstvo, što je prijeko potrebno.

Popis literature

- Amari, M., Jarboui, A. (2015). Financial literacy and portfolio diversification: an observation from the Tunisian stock market. *International Journal of Bank Marketing*, (Vol. 33 Iss 6 pp. 808 – 822). Dostupno 15.05.2019. na: https://www.researchgate.net/publication/282896820_Financial_literacy_and_portfolio_diversification_an_observation_from_the_Tunisian_stock_market
- Balen, M (2017). Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj. Profil javne politike: obrazovna politika i financijska pismenost. Političke analize (Vol. 8 No.32). Preuzeto 18.05.2019. na: <https://hrcak.srce.hr/196993>
- Barbić, D, Ivanov, M., Lučić, A. (2018). *Moj novac, moja budućnost (2. izmijenjeno izdanje)*. Zagreb: Štedopis. Preuzeto 25.06.2019. s: <https://www.stedopis.hr/wp-content/uploads/2016/06/Moj-novac-moja-budu%C4%87nost.pdf>
- Berteau, P.E., Zait, A. (2014). Financial Literacy – Conceptual Definition and Proposed Approach for a Measurement Instrument. *Journal of Accounting and Management*, (Vol.4 No.3). Preuzeto 15.05.2019. s: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/jam/article/view/2712/2349>
- Beti, I., Bohutinski, J. (30.04.2019). *U mirovinsu sa 65 ili 67 godina? Prosječno radimo 30, a više od 20 godina smo u mirovini*. Večernji list. Dostupno 21.05.2019. na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-mirovinu-sa-65-ili-67-godina-prosjecno-radimo-30-a-vise-od-20-godina-smo-u-mirovini-1316245>
- Blaković, A (01.05.2019). Dok bujaju povlaštene mirovine nema pravednog i održivog mirovinskog sustava. Poslovni dnevnik. Dostupno 20.05.2019. na: <http://www.poslovni.hr/komentari/dok-bujaju-povlastene-mirovine-nema-pravednog-i-odrzivog-mirovinskog-sustava-352680>
- Bez autora. (22.01.2019). Zapolenici Fine dobili svoj mirovinski fond. Poslovni dnevnik. Dostupno 20.05.2019. na: <http://www.poslovni.hr/trzista/zaposlenici-fine-dobili-svoj-mirovinski-fond-349187>
- CEA. (2011). *Financial education and awareness: European insurance industry initiatives*. Preuzeto 15.05.2019. s: <https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Financial%20education%20and%20awareness.pdf>
- Cvrlje, D. (2014). *Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama* (doktorska disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu
- Državni zavod za statistiku. (bez dat.). Kretanje stanovništva Republike Hrvatske: Migracije. Preuzeto 15.05.2019. s: <https://www.dzs.hr/>
- Državni zavod za statistiku. (bez dat.). Kretanje stanovništva Republike Hrvatske: Prirodno kretanje stanovništva. Preuzeto 15.05.2019. s: <https://www.dzs.hr/>
- Državni zavod za statistiku. (2018). *Hrvatska u brojkama 2018*. Preuzeto 17.05.2019. s: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2018.pdf
- Državni zavod za statistiku. (2013). *Hrvatska u brojkama 2013*. Preuzeto 17.05.2019. s: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2013.pdf
- Europska bankovna federacija. (2009). *Financial literacy – empowering consumers to make the right choices*. Brussels: EBF-FBE (a.i.s.b.l.). Preuzeto 16.05.2019. s: <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/D0305C-2009-EBF%20report%20on%20Financial%20Education%20-%20Final-PressQuality.pdf>
- Golemac, Z., Lončar, I. (2015). *Važnost ekonomskog obrazovanja za unapređenje financijskog znanja* (stručni rad). Zagreb: Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (Vol.13, No.1). Preuzeto 15.05.2019. s: <https://hrcak.srce.hr/141101>

- HANFA. (bez dat.). Drugi i treći mirovinski stup i isplata mirovina. Dostupno 20.05.2019. na: <https://www.hanfa.hr/drugi-i-treci-mirovinski-stup-i-isplata-mirovina/regulativa/mirovinski-fondovi/>
- HANFA. (2019). *Mjesečna izvješća 2018: prosinac 2018*. (Verzija 1.2, Broj 1). Preuzeto 20.05.2019. s: <https://www.hanfa.hr/publikacije/mjesečna-izvješća/>
- HANFA. (2018). *Mjesečna izvješća 2017: prosinac 2017*. (Verzija 1.0, Broj 1). Preuzeto 20.05.2019. s: <https://www.hanfa.hr/publikacije/mjesečna-izvješća/>
- HANFA. (2017). *Mjesečna izvješća 2016: prosinac 2016*. (Verzija 1.0, Broj 1). Preuzeto 20.05.2019. s: <https://www.hanfa.hr/publikacije/mjesečna-izvješća/>
- HANFA. (2016). *Mjesečna izvješća 2015: prosinac 2015*. (Verzija 1.1, Broj 1). Preuzeto 20.05.2019. s: <https://www.hanfa.hr/publikacije/mjesečna-izvješća/>
- HANFA. (2015). *Mjesečna izvješća 2014: prosinac 2014*. (Verzija 1.0, Broj 1). Preuzeto 20.05.2019. s: <https://www.hanfa.hr/publikacije/mjesečna-izvješća/>
- HANFA. (bez dat.). Tekuće aktivnosti Hanfe. Službena stranica. Dostupno 19.05.2019. na: <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-potro%C5%A1a%C4%8Di/tekuće-aktivnosti-hanfe/>
- Hung, A.A, Parker, A.M, Yoong, J.K (2009). Defining and Measuring Financial Literacy. Rand Corporation (Working paper). Preuzeto 15.05.2019. s: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR708.pdf
- Huston, S.J (2009). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*. (Vol. 44(2)). Preuzeto 15.05.2019. s: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1945216
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (bez dat.). Prava prema posebnim propisima. Dostupno 20.05.2019. na: <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=51>
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2019). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2019). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2019/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2019_veljaca2019.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2018). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2018). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2018/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2018_travanj2018.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2017). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2017). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2017/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2017_travanj2017.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2016). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2016). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2016/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2016_travanj2016.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2015). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2015). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2015/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2015_travanj2015.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2014). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2014). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2014/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2014_travanj2014.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2013). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2013). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2013/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2013_travanj2013.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2012). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2012). Preuzeto 20.05.2019. s:

- http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2012/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2012_travanj2012.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2011). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2011). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2011/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2011_travanj2011.pdf
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2010). Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (ISSN 1334-806X, br. 1/2010). Preuzeto 20.05.2019. s: http://www.mirovinsko.hr/UserDocImages/publikacije/statisticke_informacije/2010/1/Statisticke_informacijeHZMOa_1_2010_travanj2010.pdf
- Hrvatska narodna banka i HANFA. (2015). *Mjerenje financijske pismenosti i financijske uključenosti u Hrvatskoj*. Preuzeto 16.05.2019. s: http://old.hnb.hr/priopci/2016/hr/hp04022016_prezentacija.pdf
- Kefela, G. (2011). Implications of financial literacy in developing countries. *African Journal of Business Management*, (Vol.5(9), pp.3699-3705, ISSN 1993-8233). Preuzeto 15.05.2019. s: http://www.academicjournals.org/app/webroot/article/article1381155463_Kefela.pdf
- Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2014). Prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine (nacrt). Zagreb. Preuzeto 15.05.2019. s: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/Nac.strat.%20okvir%20fin.pism.%20potrosaca%202015.-2020..pdf>
- Ministarstvo rada i mirovinskog sustava. (2018-2019). Cjelovita mirovinska reforma. Dostupno 20.05.2019. na: <https://mirovinska.mrms.hr/>
- Ministarstvo rada i mirovinskog sustava. (23.12.2013). Mirovinski sustav nekad i sad. Dostupno 20.05.2019. na: <http://www.mrms.hr/mirovinski-sustav-nekad-i-sad/>
- Nestić, D., Potočnjak, Ž., Puljiz, V., Rašić Bakarić, I., Švaljek, S., Tomić, I., Vehovec, M., Vukorepa, I. (2011). *Izazovi i mogućnosti za ostvarenje primjerenih starosnih mirovina u Hrvatskoj (projektna studija)*. Zagreb: Ekonomski institut. Preuzeto 17.05.2019. s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id=clanak_jezik=111750
- OECD. (2006). *The Importance of Financial Education*. Policy Brief, OECD Observer. Preuzeto 16.05.2019. s: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37087833.pdf>
- OECD. (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*. OECD publishing. Preuzeto 16.05.2019. s: https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/improving-financial-literacy_9789264012578-en#page1
- PISA. (2012). *Financijska pismenost*. Zagreb. Preuzeto 16.05.2019. s: https://pisa.ncvvo.hr/wp-content/uploads/2018/05/IZVJESTAJ_PISA2012_Financijska_26_finn_2.pdf
- Raiffesen Austria d.d. Zagreb. (2014). *Prošlost, sadašnjost i budućnost mirovinskog sustava u RH*. Raiffeisen istraživanja. Zagreb: Raiffeisen Austria d.d. Zagreb. Preuzeto 20.05.2019. s: <https://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf>
- Remund, D.L (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *The Journal of Consumer Affairs*, (Vol. 44 No.2). Preuzeto 16.05.2019. s: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Svjetska banka. (2010). Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti. Svezak I. Glavni nalazi i preporuke. Washington DC. Preuzeto 20.05.2019. s: <http://documents.worldbank.org/curated/en/517171468029063791/pdf/697510v10ESW0C0a0CPFL0Vol10Croatian.pdf>
- Svjetska banka. (2010). Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti. Svezak II. Usporedba s dobrim praksama. Washington DC. Preuzeto 20.05.2019. s: <http://documents.worldbank.org/curated/en/693661468233090193/pdf/697510v20ESW0C0a0CPFL0Vol20Croatian.pdf>

- Šimović, H., Šimurina, N. (2012). *Javne financije u Hrvatskoj (Kolo 1 – Svezak 2)*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb
- Škreblin Kirbiš, I., Vehovec, M., Rajh, E. (2015). *Financijska pismenost građana u Hrvatskoj*. Privredna kretanja i ekonomska politika (Vol.24 No.1(136)). Preuzeto 16.05.2019. s: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206644
- UMFO. (2011). *Mirovinska reforma u republici Hrvatskoj: Dosadašnji učinci, aktualno stanje i prijedlozi za budućnost*. Zagreb. Preuzeto 17.05.2019. s: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/Mirovinska-reforma-1.pdf>
- Vehovec, M. (2011). *Financijska i mirovinska pismenost: međunarodna iskustva i prijedlozi za Hrvatsku (stručni rad)*. Zagreb: Ekonomski institut. Preuzeto 17.05.2019. na: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ei8p_AkFbl0J:https://hrcak.srce.hr/file/115362+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=hr
- Vehovec, M., Tomić, I., Škreblin Kirbiš, I. (2011). *Mirovinska pismenost i štednja za treću životnu dob (znanestveni rad)*. Zagreb: Ekonomski institut. Preuzeto 19.05.2019. s: <https://repozitorij.eizg.hr/islandora/object/eizg%3A180/datastream/FILE0/view>
- Narodne novine. Zakon o mirovinskom osiguranju, pročišćeni tekst zakona NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019. Dostupno 19.05.2019. na: <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>
- Narodne novine. Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, pročišćeni tekst zakona NN 19/14, 93/15, 64/18, 115/18 na snazi od 01.01.2019. Dostupno 21.05.2019. na: <https://www.zakon.hr/z/708/Zakon-o-obveznim-mirovinskim-fondovima>

Popis slika

Slika 1 - Dvodimenzionalna koncepcija financijske pismenosti (izvor: Prilagodile Golemac Z, Lončar I, 2015, prema Huston S.J, 2010)	6
Slika 2 - Definicija financijske pismenosti (izvor: vlastita izrada prema Hung A.A, Parker A.M, Yoong J.K, 2009).....	7
Slika 3 - Sastavnice financijske pismenosti (izvor: preuzeto od Ipsos, 2015)	9
Slika 4 - Konačna ocjena financijske pismenosti građana Republike Hrvatske (izvor: preuzeto od Ipsos, 2015).....	10
Slika 5 –(Ne)poznavanje pojedinih oblika štednje za mirovinu	18
Slika 6 – Odabir obaveznog mirovinskog fonda (izvor: preuzeto od HANFA, 2019).....	31
Slika 8 - Struktura članova OMF-a prema dobi i spolu (izvor: preuzeto iz HANFA, prosinac 2018.).....	32
Slika 9 - Upoznatost s nagrađivanjem za dulji ostanak u svijetu rada (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	43
Slika 10 - Klasificiranje AZ OMF-a prema tipu (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	43
Slika 11 - Informiranost o postojanju potkategorija obveznih mirovinskih fondova (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	44

Popis grafičkih prikaza

Grafički prikaz 1 - Kretanje broja rođenih i umrlih u Republici Hrvatskoj (izvor: DZS, Prvi rezultati, Kretanje stanovništva Republike Hrvatske, Prirodno kretanje stanovništva).....	19
Grafički prikaz 2 - Kretanje broja odseljenog stanovništva Republike Hrvatske (izvor: DZS, Prvi rezultati, Kretanje stanovništva Republike Hrvatske, Migracije)	20
Grafički prikaz 3 - Odnos broja osiguranika i umirovljenika (izvor: vlastita izrada prema podacima HZMO-a, 2019, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje)	23
Grafički prikaz 4 - Broj zaposlenih u tisućama (izvor: vlastita izrada prema DZS, Hrvatska u brojkama 2013. i Hrvatska u brojkama 2018.)	24

Grafički prikaz 5 - Struktura korisnika s obzirom na tip mirovine koju primaju (izvor: vlastita izrada prema HZMO, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje 2009 - 2018).....	25
Grafički prikaz 6 - Kretanje broja članova pojedinih otvorenih DMF (izvor: vlastita izrada prema HANFA, prosinac 2014. – prosinac 2018.).....	34
Grafički prikaz 7 - Usporedba članova mirovinskih fondova (izvor: vlastita izrada prema HANFA, prosinac 2014. – prosinac 2018.).....	36
Grafički prikaz 8 - Članovi otvorenih i zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova prema spolu i dobi (izvor: preuzeto od HANFA, prosinac 2018)	36
Grafički prikaz 9 - Struktura ispitanika prema spolu (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	38
Grafički prikaz 10 - Struktura ispitanika prema dobi (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	38
Grafički prikaz 11 - Vlastita ocjena informiranosti ispitanika o hrvatskom mirovinskom sustavu (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	39
Grafički prikaz 12 - Tvrdnja kako u Hrvatskoj postoje 3 mirovinska stupa (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	40
Grafički prikaz 13 - Upoznatost ispitanika sa stupom međugeneracijske solidarnosti (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	40
Grafički prikaz 14 - Upoznatost ispitanika s promjenama Zakona o mirovinskom osiguranju (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	41
Grafički prikaz 15 - Upoznatost sa samostalnim odabirom fonda iz II. stupa (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	41
Grafički prikaz 16 - Informiranost o izdvajaju u mirovinske stupove (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja).....	42
Grafički prikaz 17 - U kojoj su mjeri ispitanici upoznati sa svrstavanjem osiguranika u fondove od strane REGOS-a (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	44
Grafički prikaz 18 - Informiranost o mogućnosti nasljeđivanja sredstava u II. stupu (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	45
Grafički prikaz 19 - Koliko ispitanici prate izmjene Zakona vezane uz ispunjenje uvjeta za stjecanje starosne mirovine (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	46

Grafički prikaz 20 - Informiranost o poticajima za dobrovoljnu mirovinsku štednju (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	46
Grafički prikaz 21 - Informiranost o trenutnim događajima u javnosti Republike Hrvatske (izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)	47

Popis tablica

Tablica 1 - Članovi obveznih mirovinskih fondova prema kategorijama tijekom posljednjih 5 godina (izvor: vlastita izrada prema HANFA, 19.04.2019)	31
Tablica 2 - Popis zatvorenih DMF i društava koja njima upravljaju (izvor: vlastita izrada prema HANFA, bez dat.)	35

Prilog 1

Anketni upitnik o mirovinskoj pismenosti zaposlenika

Poštovani,

Pred Vama se nalazi anketni upitnik u svrhu izrade diplomskog rada na temu „Analiza mirovinske pismenosti građana Republike Hrvatske“. U radu se obrađuje financijska pismenost s naglaskom na mirovinskoj pismenosti kao njezinoj izrazito bitnoj komponenti. Ovim se upitnikom želi istražiti u kojoj su mjeri zaposlenici podazeća upoznati s mirovinskim sustavom Republike Hrvatske te na taj način istražiti u kojoj mjeri planiraju svoj život nakon umirovljenja.

Rezultati će se prikazivati zbirno te se neće koristiti ni u koju drugu svrhu osim navedene. Stoga Vas molim da na pitanja odgovarate iskreno i bez traženja odgovora putem drugih medija.

Unaprijed se zahvaljujem na sudjelovanju!

Petra Bogadi

1. Spol: ☐ M ☐ Ž

2. Dobna skupina:
☐ 18-34 ☐ 35-49 ☐ 50-65 ☐ 65 i više

3. Kojom ocjenom biste ocijenili svoju informiranost o mirovinskom sustavu Republike Hrvatske?
nedovoljno 1 2 3 4 5 odlično

4. U Republici Hrvatskoj postoje 3 mirovinska fonda:
☐ točno ☐ netočno

5. Iz I.stupa mirovinskog osiguranja isplaćuju se mirovine sadašnjim umirovljenicima.
☐ točno ☐ netočno

6. Prema starom Zakonu o mirovinskom osiguranju, svaki je osiguranik, neovisno o dobi, mogao birati iz kojeg će stupa primati mirovinu.
☐ točno ☐ netočno

7. Svaki zaposlenik može samostalno odabrati fond iz II. stupa.
☐ točno ☐ netočno

8. Koliki se postotak bruto plaće izdvaja za svaki stup?
☐ 10% za svaki stup
☐ 15% za I.stup i 5% za II.stup

- ☐ 5% za I.stup i 15% za II.stup
- ☐ ne znam

9. Nagradu za dulji ostanak u svijetu rada nakon stjecanja prava na starosnu mirovinu iznosi:

- ☐ 0,15% po mjesecu
- ☐ 0,27% po mjesecu
- ☐ 0,34% po mjesecu
- ☐ u Hrvatskoj nema takvih nagrada

10. AZ OMF je:

- ☐ dobrovoljni mirovinski fond
- ☐ obvezni mirovinski fond
- ☐ investicijski fond

11. 2014. godine uvedene su potkategorije fondova. To su:

- ☐ kategorije A i B
- ☐ kategorije A, B i C
- ☐ kategorije B i C
- ☐ ne znam

12. Osoba X rođena je 1995. godine te ove godine ulazi u svijet rada. Budući da postaje osiguranikom, može odlučiti u koji fond i koju kategoriju fonda želi ulagati. Ukoliko to ne učini:

- ☐ REGOS će ju svrstavati u neki fond kategorije B
- ☐ neće se smatrati osiguranikom
- ☐ REGOS će ju svrstati u neki fond kategorije A
- ☐ neće se moći zaposliti

13. Jesu li sredstva u II.stupu naseljdnna?

- ☐ da ☐ ne

14. Pravo na starosnu mirovinu u razdoblju od 1.siječnja 2019. do 31.prosinca 2027. ima osiguranik kad navrši:

- ☐ 65 godina života i 10 godina mirovinskog staža

- ☐ 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža
- ☐ 67 godina života i 15 godina mirovinskog staža
- ☐ 67 godina života i 20 godina mirovinskog staža

15. Ako uplaćujete u dobrovoljni mirovinski fond, država će Vam dati poticaj.

- ☐ točno ☐ netočno

16. Inicijativa „67 je previše“ borila se i za smanjenje penalizacije prijevremenog umirovljenja.

- ☐ točno ☐ netočno